

Diplomitöö
392401

NORMI KEHTIVUS AJAS.

V. Riismandel.

~~A. B.~~
776/.

Tartus, 1939.

Lõpetanud majandust. 3. II 1942. a.

S i s u k o r d .

Sissejuhatus	lk. 1.
------------------------	--------

A. Normi kehtestumine.

I. Teooria seisund.

1. Üldised lähted	2
2. Kehtestumine seaduse kinnitamisega	3
3. " " promulgatsiooniga	3
4. " " publikatsiooniga	4
5. " " kohal teatavaks saamisega	5
6. " " vacatio legis järel	6

II. Normi kehtestumine seadusandlusis.

1. Normi kehtestumine meil.	8
a. 1918 ja 1919.a. määrustes.	
b. Ajutise Valitsuse valitsemiskorras.	
c. 1920.a. põhiseaduses.	
d. 1933.a. põhiseaduse muutmises.	
e. Kehtivas põhiseaduses.	
2. Normi kehtestumine välismaal	13
a. Üldiselt.	
b. Prantsuse põhiseaduses.	
c. Inglismaal.	
d. Belgia põhiseaduses,	
e. Itaalia "	
f. Läti "	
g. Hollandi "	

B. Normi kehtivuse lõppemine.

I. Teooria seisund.

1. Üldised lähted	16
2. Derogatio legis expressa	18
a. Tähendatud normis eneses.	
b. Tähendatud teises normis.	
c. Normi kehtivuse tingimuseks olnud eriliste olude lõppemisel.	

3.	Derogatio legis tacita	lk. 20
----	----------------------------------	-----------

- a. Vastuolu uue normiga.
- b. Rakendamiseelduste kadumisel.
 - I. Faktiliselt.
 - II. Juridiliselt.
 - III. Seaduse kehtestamismotiivide äralangemine.
- c. Kodifikatsioonide puhul.
- d. Norm: lex specialis non derogat generali.
- e. Tavaõiguse läbi.

C. Normi tagasiulatuv toime.

I. Üldised lähted.

1.	Sissejuhatus	24
2.	Teoreetilised vaated	
	a. Savigny'i teooria	25
	b. Lassalle'i teooria	37
	c. Regelsberger'i teooria	46
	d. Teiste teoreetikute arvamusel	53
3.	Üldine kriitika.	95
4.	Kokkuvõte.	97
	Osundatud teosed.	100.

S i s s e j u h a t u s.¹⁾

Normi kehtivusega on väljendatud normi spetsiifiline olelu. Norm pole mingi loomulik olm ja seepärast ei esine ta ajas ega ruumis. Et normi võimalik sisu on sama kui ol-mase juhtumi võimalik sisu ja et norm esmajoones suhtub inimlikkudesse vahekordadesse, peavad ruum ja aeg, kus toimub normi läbi kindlaks määratud inimlik suhtumine, kokkuma normi sisuga. Üldiselt inimlikke suhteid normavate normide ja eriti õigusnormide kehtivus on ruumiline ja ajaline kehtivus niivõrd, kui võrd nende normide sisuks on ruumilised ja ajalised suhted. Et norm kehtib, see tähendab alati, et ta kehtib mingi ruumi ja aja jaoks, s.t. et ta suhtub juhtudele, mis toimuvad kuskil ja millalgi.

Normi suhtumine ruumi ja ajasse on normi ruumiline ja ajaline kehtkond. See kehtkond võib olla piiritletud, aga ka piiritlemata. Norm võib kehtida ainult kindlas, s.t. tema või teise normi poolt määratud ruumis ja ajas, ja norma-ta ainult juhte kindlas ruumis ja ajas. Kui normid ei sisal-da erilist ruumi- ega ajamäärangut, siis ei kehti nad ruu-mita ega ajata, vaid siis sellel juhtumil on nende ruumi-line ja ajaline kehtkond piiramatu.

Allpool vaatleme normide kehtivust ajas.

1). vt. H. K e l s e n, Reine Rechtslehre. Vien, 1934, lk.7 ja 8.

A. NORMI KEHTESTUMINE.

I. Teooria seisund.

1. Kui rääkida seaduse, seega ka normide kehtivusest ajas, peame määritlema seaduse definitsiooni ning lähtuma kogu oma käsitelus sellest. Seaduse mõiste kohta on antud väga erinevaid ja lahkuminevaid definitsioone. Ilma, et me laskuksime põhjalikkudesse arutlustesse seaduse määritlemise kohta, võtame siinkohal aluseks seaduse definitsiooni, nii nagu teda defineerib K e l s e n ning mis on moodsas õiguslikus literatuuris leidnud üldist tunnustamist. K e l s e n asub seisukohale, et seadus formaalses mõttes on iga üldnorm ja materiaalses mõttes on seadus kas üldnorm seadusevormis, s.t. parlamendi poolt tuvastatud ja vastavalt põhiseaduste tüüpilistele määrangutele avalikustatud üldnorm, või üldse iga selles vormis esinev sisu.²⁾

Kuid seadust on püütud määritleda ka teistelt vaatekohtadelt lähtudes. Nii on teda määritletud riikliku tahte-

2). vt. N. K e l s e n, op. cit., lk.77.

3)
avaldusena, kui ka kodanikkude käitumist määritleva normina.
4)

Seadus, kui normide kogum, omab oma kehtivuse alg- ja lõppmomentid. Seaduse kehtivuse algmoment peaks olema alati kindel ajamoment, kuid siiski on selle momendi kindlaksmääramises vägagi lahkumisevaid arvamusi. Tõstame esile tüüpilisemad vaated seaduse kehtestamise algmomentist.

2. Üheks arvamuseks on see, et seadus kehtestub seaduse kinnitamise momendist, s.o. silmapilgust, mil seaduseandja või seaduse kinnitaja kirjutab alla seaduse tekstile.
5) Seaduse kinnitamist peab osa teadlasi seadusele õiguslikult andmiseks, kuna osa ühendab seaduse kinnitamisega ka tema autentilise teksti kindlaksmääramise, s.o. promulgatio legis.
6)

3. Promulgatio legis peaks aga olema loogiliselt järgnev toiming seadusekinnitusele, millega määratakse kindlaks seaduse autentiline tekst.
7)

3).vt. H u b r i c h, Die Entwicklung der Gesetzespublikation in Preussen. Greifswald, 1918, lk.6.

4).vt. G.F. Š e r š e n e v i t š, Obštšaja teorija prava. Riga, 1924, lk.397.

5).vt. J. B a r o n, Pandekten. Leipzig, 1872, lk.27. C.F. M ü h l e n b r u c h, Lehrbuch des Pandekten-Rechts. Bd.I.Halle, 1835, lk. 114. A.G.F. G l ü c k, Ausführliche Erläuterung der Pandekten. Bd.I.1790, lk.127 ja 128. A.F.J. T h i b a u t, System des Pandekten-Rechts. 8.Aufl. Bd.I. Jena, 1834, lk.21.

6).vt. H u b r i c h, op. cit., lk.7.

7).vt. ibid., lk.8.

10). vt. H u b r i c h, op. cit., lk.7.

mulgatio legis võivad ainult siis kokkuda, kui nendeks toiminguteks õigustatu on üks isik.⁸⁾

See seaduse kehtestamisviis omab aga tunduvaid puudusi. Seaduse kehtestumisel seadusekinnitusega puudub kodanikel võimalus tutvuda seaduse sisuga ja nad ei saa kohaldada oma käitumist vastavalt uuele seadusele. Seaduse sisuga tutvuda on neil võimalik alles hiljem. Vahepeal võivad nad aga korda saata teo, mis vana seaduse poolt oli lubatud, uue seaduse poolt on aga karistatav. Samasugune hädasoht on kodanikel ka siis, kui seadus ei kehtestu seadusekinnitusega, vaid promulgatio legisega. Seega on seaduse kehtestamine seadusekinnitusega või promulgatio legisega kodanike suhtes ebaõiglane ja lubatav ainult olulistest riiklikkudest vajadustest tingitud kordadel.

4. Enamus vanema aja juristidest pooldab seaduse kehtestumist tema v ä l j a k u u l u t a m i s e g a, s. o. publicatio legisega.⁹⁾ Publicatio legis't on omakorda püütud jaotada materiaalseks ja formaalseks. M a t e r i - a a l s e p u b l i k a t s i o o n i puhul püütakse seaduse sisu teatavaks teha võimalikult suuremale hulgale kodanikkudele (avalik ettelugemine jne.)¹⁰⁾ F o r m a a l s e

8). vt. H u b r i c h, op. cit., lk. 9.

9). vt. F. R e g e l s b e r g e r, Pandekten. Bd. I. Leipzig, 1893, lk. 91; J. K i e r u l f f, Theorie des Allgemeinen Civilrechts. Bd. I. Altona, 1839, lk. 16. K. A. V a n g e r o v, Lehrbuch der Pandekten, Bd. I. Leipzig, 1863, lk. 26; Ed. B ö c k i n g, Römisches Privatrecht. 2. Aufl. Bonn, 1862, lk. 41; G l ü c k, op. cit., lk. 133.

10). vt. H u b r i c h, op. cit., lk. 7.

publikatsioonil puhul antakse kodanikele aga võimalus seaduse sisuga tutvumiseks, seega et seadus harilikult avaldatakse vastavas ametlikus ajakirjas. 11)

Seaduse kehtestamisel publikatsiooni silmapilgul tutvuvad seaduse sisuga ainult need kodanikud, kellele seadus teatavaks saab publikatsiooniga, kuna aga kodanikel, kes ei ela seaduse publitseerimise asukohas, puudub teadmatuse tõttu võimalus täita seaduse eeskirju. Seega esinevad ka siin puudused, mistõttu ei või pidada otstarbekohaseks seaduse kehtestamist publikatsiooniga.

5. Teatava kompromisslahenduse seaduse kehtestamisele publikatsiooniga toob venelane Šeršenevitš, kes ütleb, et seaduse kehtestamise algmonendi aluseks võib võtta põhimõtte, et juriidilise normi kohustuslikkus sõltub võimalusest kodanike poolt tema sisuga tutvuda. Sel juhul seadus kehtestuks siis, kui ta on teatavaks saanud kodanikele, s.o. kui kodanik on saanud seaduse publikatsiooni. Kuna aga selle ametliku väljaande number, milles sisaldub seadus, levib maal aeg-ajalt - jõudes lähematesse maakohadesse varem ja kaugematesse hiljem - siis ka seadus ise peab tulema käsitlemisele aeg-ajalt, vastavalt tema teatavaks saamisele. 12) Seega seaduse kehtivuse algmonendid vastavad seaduse kujuteldavale teatavakssaamisele teatud maaalal. See tooks eriti segadusi siis, kui soovitakse üi-

11). vt. H u b r i c h, op. cit., lk. 8.

12). vt. Š e r š e n e v i t š, op. cit., lk. 397.

gussuhetesse astuda kahest eri maanurgast telefoni või telegraafi teel, kusjuures aga kummaski maanurgas kehtiks eriseadus. Samuti samasugune oleks olund, kui maakohat mingisuguse takistuse tõttu seaduse publikatsiooni ettenähtust hiljem kätte saab.

6. Uuemat ajal on levinenud vaade, mis ka moodsate seadusandluste poolt on täielikult vastuvõetud, et seadus kehtestuks kogu riigi territooriumil üheaegselt, kusjuures oleks jäetud ka kodanikele võimalus seaduse sisuga tutvumiseks. Sel juhul seaduse väljaandmisel määratakse ühtlasi kindlaks ka hilisem ajamoment, millal seadus kehtestub. Eeldatakse nimelt, et seaduse publikatsiooni ja kehtestumise vahelise aja jooksul kodanikud jõuavad tutvuda seaduse sisuga. Seda vaheaega seaduse publikatsiooni ja kehtestumise vahel nimetatakse *vacatio legis* e k s.

Vacatio legis võib olla lühem või pikem, kuid liiga lühikese *vacatio legis* puhul võib tekkida oht, et ei jõuta küllaldaselt tutvuda seaduse sisuga.

Vacatio legis määratakse kindlaks kas iga riigi konstitutsioonis või ta avaldatakse seaduses eneses. Viimane moodus on eriti oluline siis, kui on tegemist eriti kiireiseloomliste seadustega või jälle seadus keerukuse ja tähtsuse tõttu nõuab tutvumiseks pikemat aega. Võib esineda

13). vt. Š e r š e n e v i t š, op. cit., lk. 398.

14). vt. R e g e l s b e r g e r, op. cit., lk. 91.

15). vt. H. H. L a m m e r s: -Gesetz und Gesetzgebung - Staatsrechtlich. Handwörterbuch der Rechtswissenschaft. Herausg. von F. Stier-Somlo u. A. Siler. Bd. I. Berlin-Lipzig, 1927, lk. 867.

16). vt. G l u c k, op. cit., lk. 133. T h i b a u t, op. cit., lk. 21.

17). vt. Š e r š e n e v i t š, op. cit., lk. 400.

ka veel selline moodus, et vacatio legis on erinev ühe riigi eri maakohades.¹⁸⁾

Kui ühe seaduse vacatio legis kestusel antakse uus seadus, mis on vasturääkiv esimesele, siis võetakse esimene seadus tarvitusele koos tehtud muudatustega.¹⁹⁾

II. Normaalkõrvaltõu seaduse andlus.

1. Normaalkõrvaltõu seadus.

a. Eesti seadusandlus on, alates juuni 1918.a., läbi läinud mitmed faasid normaalkõrvaltõu ajamendi mõttes, tundes peamisi kõiki ülemal kirjeldatud kõrvaltõuviise.

Enimasti seadusandluses astis normaalkõrvaltõu kohta sisse, et Ajutine Valitsus võiks kõrvaltõu viisidega Riigi Teatajas, kui võttes arvesse pole antud and tähtsena. Seega kohe esimene vastav seadusandlus akt määras seaduse kõrvaltõu viisi p u b l i k a t s i o n i p e v n. See oli tingitud sellest, et siseringlikust olukorrast, kus oli vajalik, et iga uus seadus võimalikult ruttu jõustataks, et seda võiks teha oleval lühil seadusandluses, vii mis veel võisid et sead-

18). vt. Š e r š e n e v i t š, op. cit., lk.400.
19). vt. ibid., lk.400; R e g e l s b e r g e r, op. cit., lk.91.
20). vt. NF 1918, II "Ajutine Valitsus võiks 19.nov. vastu võtta ajutised määrused...".

Selle normi rakendamisel kätt, et see kehtestamine kord pole küllalt otstarbekohane ja sellepärast avaldati uus määrus, mille järgi seadus kehtestati Riigi Teatajas avaldamisega, kuid teda tuli täiendada põhimõtte, mille Riigi Teataja kohale jõudis, ootamata valitsuse poolt määratud erilist eeskirja. Siinjuures peab arvestada seaduse ja määruse vahel.

II. Normi kehtestamine seadus -

Selle määruse andlusis.

1. Normi kehtestamine meil.

a. Eesti seadusandlus on, alates juba 1918.a., läbi teinud mitmed faasid normide kehtestamise ajamomendi suhtes, tundes peaaegu kõiki ülemal käsitletud kehtestamisviise.

Esimeseks seadusandlikus aktis normide kehtestamise kohta üeldakse, et Ajutise Valitsuse määrused kehtestuvad avaldamisega Riigi Teatajas, kui määruses eneses pole antud muud tähtpäeva. Seega kohe esimene vastav seadusandlik akt määras seaduste kehtestumise tähtpäevaks tema p u b l i k a t s i o o n i p ä e v a. See oli tingitud selleaegsest siseriiklikust olukorrast, kus oli vajalik, et iga uus seadus võimalikult ruttu kehtestuks, et seda kiiremini täita olevaid lünki seadusandluses, või mis veel tähtsam: et seaduste kehtestamise viivitamisega ei pidurdataks riiklikku üleshitamistööd.

20). vt. RT 1918,1: "Ajutise Valitsuse poolt 19.nov. vastu võetud ajutised administratiivseadused. 5.seadus.Määruste jõusseastumine: Ajutise Valitsuse määrused astuvad jõusse,Riigi Teatajas" avaldamisega, kui määruses eneses teist terminit ära tähendatud ei ole."

Selle normi rakendamisel leiti, et see kehtestamise kord pole küllalt otstarbekohane ja sellepärast avaldati uus määrus, mille järgi seadus kehtestus küll "Riigi Teatajas" avaldamisega, kuid teda tuli täitma hakata päevast, millal "Riigi Teataja" kohale jõudis, ootamata valitsuse poolt mingit erilist eeskirja. Siinjuures poldud arvestatud seaduste ja määrustega, milles kehtestumise tähtpäev juba oli määratud. 21)

Selle määruse andmise oli jällegi tinginud valitsev olukord. Kuna posti tegevus oli mitmel pool takistatud, nii sõja kui ka korraldamatuse tõttu, siis saabus seaduse tekst kohtadele suure hilinemisega ja seadust, mis oli kehtestunud publikatsioonipäeval, oleks tulnud rakendada tagasiulatuvalt minevikku, mis aga oleks olnud jällegi vastolus õiglusega. Sellest olundist tingituna toimiski seaduse aeg-ajaline rakendusele võtmine erimaakohtades.

Eelpool esitatud seaduste ja määruste kehtestumise kord leidis kinnitamist järgmise, s.o. 1919 aasta alul. 22) Sellest nähtub veel kindlamalt, et teoreetiliselt ebaotstarbekohane seaduste kehtestamine oli tolkorral täielikult tingi-

21). RT 1918, 9 ja 10 normab järgmiselt:

"Kõigi Ajutise Valitsuse ja Maanõukogu poolt väljaantud seaduste ja määruste kohta on järgmine kord maksev: kui seaduses ehk määrukses on esimes kindel tähtaeg on määratud, millal ta peab maksma hakkama, siis peavad kõik valitsuse ja omavalitsuse asutused uut seadust ehk määrust sellest päevast täitma hakkama. Kui seaduses ehk määrukses sarnast tähtaega ei ole määratud, siis astub ta jõusse "Riigi Teatajas" avaldamise päeval. Iga valitsuse ja omavalitsuse asutus peab uut seadust ehk määrust sellest päevast peale täitma hakkama, kui "Riigi Teataja" number kohale jõuab, ilma valitsuse poolt iseäralist eeskirja ootamata."

22). RT 1919, 1, 1, V ptk. §1: "Ülemalnimetatud seadusandlised aktid ja administratiivsed korraldused, välja arvatud järg järgm.lk.

tud valitsevast raskest sise- kui ka välispoliitilisest olukorrast. Selles määruses on ka täpselt loetletud seadusandlikud aktid, mille kohta eel-²³⁾ pool toodud kehtestamise kord kehtis.

b. See iseloomustav kord seaduse kehtestamisel kehtis kuni esimese põhiseaduse ilmuniseni ja leidis veel kord²⁴⁾ kinnitamist "ajutise valitsemise korras". Ajutise valitsemise korra võttis vastu Asutav Kogu, mis teetses edasigi veel seadusandliku asutisena, ja selletõttu oli seaduste kehtestamise korrale lisatud täiendus, mille järgi seadus omab seadusliku jõu vastuvõtmisega Asutava Kogu või seadusandliku asutise poolt. Ka seadusele kehtestamiseks eritähtpäeva määramine oli jäetud Asutavale Kogule.

c. Meie esimeses põhiseaduses on aga kõrvalolejad senine seaduste kehtestamise kord ja esmakordselt sisse toodud ²⁵⁾ vacatio legis. Selle vacatio legis kes-

22 järg). II ptk. § 9 ja IV ptk. korraldused, astuvad seaduslikku jõusse ja omandavad sunni-iseloomu kohe peale avaldamist "Riigi Teatajas" ja vastava numbri koha peale jõudmist, kui mitte seaduses ehk korralduses eneses iseäralist tähtaega määratud ei ole."

23). vt. RT 1919, 1, 1 V ptk. § 1.

24). vt. RT 1919, 44, 91, VII ptk. § 23: "Vabariigi seadused omandavad seadusliku jõu nende vastuvõtmisega Asutava Kogu poolt ehk vabariigi seadusandlise asutuse poolt ja hakkavad maksma "Riigi Teatajas" avaldamise ja kohalejõudmise päevast, kui mitte teist tähtaega ja teistsugust avaldamise korda Asutava Kogu poolt ei ole ette nähtud."

25). vt. RT 1920, 113/114, 243, § 54: "Kui seaduses eneses muud korda ja tähtaega ei ole ette nähtud, hakkab ta maksma kümndal päeval peale avaldamist "Riigi Teatajas."

tuseks oli määratud 10 päeva, mida võib pidada sobivaks, kuna ta ei viivita liialt seaduse kehtestumist ja võimaldab ka igakülgse tutvumise uue seadusega, arvestades olundit, et normaalsetes oludes Riigi Teataja numbrid jõuavad selle ajaga ka kaugematesse naanurkadesse.

Samuti kui varasemates normides, on siingi jätetud võimalus määrata igale seadusele erineva kehtestumise moment. 10-ne päevane vacatio legis kehtib siin üldreeglina ja tingituna eriolukordadest võib seaduseandja igale seadusele määrata erineva kehtestamise aja.

Kuid selle põhiseaduse järgi oli seaduseandjale antud väga suur võim seaduste kehtestamise alal, sest vastavas sättes on öeldud: "kui seaduses onnes muud korda pole ette nähtud..." Selle sätte alusel võis seaduseandja jätta seaduse väljakuulutamata, kuid selle siiski kehtestada. Selle õiguse tahtlik kuritarvitamine oleks võinud tuua tõsisid häireid õiguskorda, kuna kodanikud poleks teadnud kohaldada oma käitumist vastavalt väljakuulutamata, kuid kehtestunud seadusele.

d. See seaduseandja võrdlemisi suur vabadus seaduse kehtestamisel kaotati põhiseaduse muutmisega 1933.a. Selles põhiseaduse muutmises jäi seaduse kehtestamise kord endiseks, kuid täiendati sättega, et ükski seadus ei kehtestata väljakuulutamise²⁶⁾ ta. Sellega oligi kõrvaldatud lünk seaduste kehtestamise korras.

26). vt. RT 1933, 86,628, § 54: "Ükski seadus ei hakka mak-
ma väljakuulutamise ta..."

e. Meie kehtiv põhiseadus ei munda mingil viisil eelmiste põhiseaduste poolt tuvastatud seaduste kehtestamise korda, sest selleks pole olnud mingit tarvidust, kuna see kord vastab täielikult meie riiklikule olundile ja on ka teoreetiliselt täiesti vastuvõetav. Aga siiski kehtiv põhiseadus toob väikese täienduse ja nimelt seaduse väljakuulutaja instantsina "Vabariigi Presidendi" äratähendamise. 27)

a. Vaheldes mitmesuguste riikide põhiseadusi, leiame, et nad kõik ei maha täpselt sama seaduste kehtestamiseks, vaid jätabid selle seaduste omaste hooletaks. Seaduste kehtestamise tähtsuse äratäheks siin kas üldiselt mõnes sellekohases seaduses või igas seaduses eraldi.

Allpool vaatleme oma Euroopa riikide põhiseadustest, kuidas seal on lahendatud seaduse kehtestamise tähtsuse küsimus. 28)

b. F r a n t s u s a a l pole kindlat vastavõetavat kogu see kohta. Seal on seaduse kehtestamiseks tehtud tingituna seaduse artikliku teksti k o h a l e j u d m i s e t, välja arvatud Pariisi liiga. Nimelt kehtestavad Prantsusmaal seadused eraldi igas departemangus ja kehtestamise tähtsuse on ü k s e v peale artikliku ajakirja "Journal Officiel," s a a d u m i s t departemangu pealiku. Arvud on selles korras tehtud Pariisi kui publikatsioonidele seaduse kohta, kus seadused kehtestavad k a k s

27). vt. RT 1937, 71, 540, § 100: "Ükski seadus ei hakka kehtima ilma Vabariigi Presidendi poolt väljakuulutamise otsuseta."

2. Normi kehtestumine välismaal.

a. Vaadeldes mitmesuguste riikide põhiseadusi, leiame, et nad kõik ei määra täpselt aega seaduste kehtestamiseks, vaid jätavad selle seaduste eneste hoolde. Seaduste kehtestamise tähtpäev määratakse siis kas üldiselt mõnes sellekohases seaduses või igas seaduses eraldi.

Allpool vaatleme osa Euroopa riikide põhiseadustest, kuidas seal on lahendatud seaduse kehtestamise tähtpäeva küsimus.

b. ²⁸⁾ Prantsusmaal pole kindlat vacatio legist kogu maa kohta. Seal on seaduse kehtestamine tehtud tingitult seaduse ametliku teksti kohale jõudmiseks, välja arvatud Pariisi linna. Nimelt kehtestuvad Prantsusmaal seadused eraldi igas departemangus ja kehtestamise tähtajaks on üks päev peale ametliku ajakirja "Journal Officiel," saabumist departemangu pealinna. Erand on selles korras tehtud Pariisi kui publikatsiooniasukoha kohta, kus seadused kehtestuvad kaks

28). vt. E. Heymann, Romanische Rechte. Handwörterbuch der Rechtswissenschaft. Herausg. von F. Stier-Somlo u. a. Elster. Bd. Bd. V, Berlin-Leipzig, 1928, lk. 162.

püeva pärast ilmumist. Peale "Journal Officiel'l", avalikustatakse seadused alates 10.apr.1794.a. veel "Bulletin des lois."

c. Eriline olukord kehtib aga Inglismaal, kus võib seadust kehtestada ka publikatsioonita. Inglismaal parlamendi poolt vastuvõetud nn. bill. muutub seaduseks püeval, mil kuningas ta kinnitab ja ühtlasi otsukohe ka seadusjõuseks, vajamata mingit avalikustamist. 29)

d. Täpset seaduse kehtestumise aega ei anna ka Belgia põhiseaduses, mis ütleb ainult, et kuningas kinnitab ja avalikustab seadused. 30)

e. Eriline eeskiri dekreet-seaduste kohta kehtib Itaalia fašistliku korra põhjaluses. Nimelt kehtestub selle järgi dekreetseadus publikatsioonita hatajal, jätmata seega mingit vacatio legis't seadusega tutvumiseks. 31)

f. Läti põhiseaduses on ette nähtud ka seaduse promulgeerimise tähtaeg. Nimelt peab president seaduse promulgeerima 7-21 püeva jooksul peale seaduse vastuvõtmist seimi poolt. Seadus kehtestub seal 14-al püeval pü-

29). vt. E. Heymann - *Englisches Recht. Handwörterbuch der Rechtswissenschaft. Herausg. von F. Stier-Somlo u. A. Glöckler.* 1933 Bd. II. Berlin-Leipzig, 1927, lk. 255.

30). vt. F.R. Daresté - *P. Daresté, Les constitutions modernes. Vol. I. Paris, 1928, lk. 360.*

31). vt. *ibid.*, Vol. II, lk. 96.

32). vt. *ibid.*, Vol. II, lk. 121.

33). vt. H. C. Nippel - *Holländisches Recht. Handwörterbuch der Rechtswissenschaft. Herausg. von F. Stier-Somlo u. A. Glöckler.* 1912, lk. 504.

r a s t p r o m u l g a t s i o o n i. See vacatio legis on
tõiesti normaalne: meie põhiseaduses ettenähtud 10-päevasest
vacatio legisest pikem, kuid seda niivõrd vähe, et nad oma
kestuse üldpõhimõtte poolest täielikult kokkuvad. Ka on siin
jätud võimalus seadusele määrata erinev kehtestumisaeg kas
seaduses eneses või mõnes teises seaduses.

g. Samuti kui Belgia põhiseaduses, on ka H o l -
33)
l a n d i põhiseaduses ainult ette nähtud, et kuningas
kinnitab seadused ja avalikustab nad, kusjuures puudub säte
seaduste kehtestumise tähtpäeva kohta.

I. Teooria

1. Üldised

33). vt. H. C. N i p p e r d e y, Holländisches Recht.,
Handwörterbuch der Rechtswissenschaft. Herausg. von
F. Stier-Somlo u. A. Elster. Bd. III. Berlin-Leipzig,
1928, lc. 204.

kana. Nii peab siis iga tark seaduseandja juba eegsasti, vastavalt rahva õiguslikkudele töökapiidamistele, lõpetama normide kehtivuse või muuta neid, et nad iga alandis oleksid kooskõlas üldiste õiguslikkude töökapiidamistega.

Nii mõne, et õigusnormid, samuti kui õigus, alluvad muutumisele. Iga seaduseandja peab teadma, et ta ei saa teha seadusi, mis ei ole igavesti, s.e. muutumatult õigust.

Nagu eelpool üldiselt nägime, esinevad õigusnormide muutumise kahe seaduseandja vastavalt rahva töökapiidamistele või siis ka rahva ees. Nii mõne pole B. NORMIDE KEHTIVUSE LÕPPEMINE.

I. Teooria seisund. Nende, eriti seaduste muutmist ja lõppemist.

1. Üldised lähted. Seadused võivad olla kehtivuse kaotada põhjuste läbi, mis peituvad neis enestes. (36)

Õigusnorme ei anta kunagi selle mõttega, et nad kehtiksid muutumatult igavesti. Iga seaduseandja, olgu see üksik isik või kolleegium, teab, et tema poolt antud norm, mis vastab selleaegsele õiguslikule, majanduslikule ja kultuurilisele olundile, ei saa kehtida kauem kui püsib muutumatult eelpool mainitud olund. Majanduslikkude ja kultuuriliste töökapiidamiste muutumisel muutuvad ka õiguslikud arusaamised ja õiguslikkude põhimõtete muutumisel peab muutuma ka sellele toetuv õigus, üksikud õigusnormid.

Kui on muutunud rahva üldised õiguslikud arusaamised, peab seaduseandja vastavalt nendele muutma ka kehtivaid õigusnorme või normistikke. Ei tee seaduseandja seda, siis võib õigusnormide muutmine toimuda rahva poolt vägivaldselt ja mis võib-olla liiga radikaalsena ei suuda püsida

kausa. Nii peab siis iga tark seaduseandja juba aegsasti, vastavalt rahva õiguslikele töökspidamistele, lõpetama normide kehtivuse või muutama neid, et nad igas olundis oleksid kooskõlas üldiste õiguslikele töökspidamistega.

Nii näeme, et õigusnormid, samuti kui õigus, alluvad reeglile: *po le i g a v e s t*, s.o. muutmatut õigust. ³⁴⁾

Nagu eelpool üldiselt nägime, esinevad õigusnormide muutjatena kas seaduseandja vastavalt rahva töökspidamistele või siis ka rahvas ise. Meie ülesanne pole aga käsitleda õigusmuutjaid, vaid vaadelda lähemalt neid tegureid, mis põhjustavad üksikute õigusnormide, eriti seaduste muutmist ja lõppemist.

Seadused võivad oma kehtivuse kaotada põhjuste läbi, mis peituvad neis enestes, teistes seadustes või tavaõiguses. ³⁵⁾ Seaduse lõppemist nimetatakse üldiselt *derogatio legis*, millist nimetust siiski väga paljude poolt ei tarvitata. Parema ülevaate saamiseks eristame *derogatio legis expressa*'t ja *derogatio legis tacita*'t, s.o. seaduse lõppemist sõnaselgete määrangute või otsekoheste vastuolude läbi ja seaduste lõppemist varjatud vastuolude läbi. ³⁶⁾

34). vt. *Regelsberger*, op. cit., lk.109.

35). vt. *F.G. Puchta*, *Pandekten*. 12. Aufl. Herausg. von Th. Schirmer. Leipzig, 1877, lk.30.

36). vt. *Muhlenbruch*, op.cit., lk.119; *C.G. Wächter*, *Pandekten*. Herausg. von O. Wächter. Bd. I. Leipzig, 1880, lk.153.

37). vt. *ibid.*, lk.77.

2. Derogatio legis expressa.

a. Seadus võib olla antud ainult teatud ajavahemikuks, nii et seaduse kehtivuse lõppmoment on seaduses sõnaselgelt nimetatud. Nii Sugused seadused omavad algusest peale ainult ajutise iseloomu, sest kõigile on teada nende seaduste kehtivuse lõppmoment. Vene teadlane Šeršenevitš nimetabki neid ajutisteks seadusteks.

Siin võib aga esineda juhtum, kus seaduse kehteaeg on antud mõnes kolmandas seaduses.

b. Sagedamini esineb seaduse kehtivuse lõppemine uue seaduse läbi, kusjuures uues seaduses on sõnaselgelt väljendatud, et ta kaotab vana seaduse kehtivuse. Neil juhtudel kehtib alati üldreegel: *lex posterior derogat priori*.

Praegu käsitatud juhtudel on uues seaduses vasturääkivused vana seadusega eriliselt seletatud. Ongi väga soovitav,

38). vt. H. Dernburg, Pandekten. 7. Aufl. Bd. I. Berlin, 1902, lk. 64; Regelsberger, op. cit., lk. 110. Šeršenevitš, op. cit., lk. 402; Kelsen, op. cit., lk. 8.

39). vt. Puchta, op. cit., lk. 31; Bücking, op. cit., lk. 42.

40). vt. Šeršenevitš, op. cit., lk. 402.

41). vt. Thibaut, op. cit., lk. 36.

42). vt. Puchta, op. cit., lk. 31; Bücking, op. cit., lk. 41.

43). vt. Regelsberger, op. cit., lk. 110; Dernburg, op. cit., lk. 65; O. Gierke, Deutsches Privatrecht. Bd. I. Leipzig, 1895, lk. 185.

et uus seadus näitaks eriti ja ammendavalt seadused, mille kehtivuse ta lõpetab. See menetlus pole kahjuks aga alati lühiviidav.⁴⁴⁾

Sageli puudutab uus seadus senist õiguslikku olundit sel viisil, et puudub isegi ülevaade, kuhu uus seaduse kehtivus ulatab - nii võib uus seadus ainult modifitseerida vanu seadusi, lõpetamata nende kehtivust. Neil juhtudel jätab seaduseandja õigusteadele ja praktilisele määritlemise, kui palju uus seadus lõpetab vanade seaduste kehtivust.

c. Osa seadusi on niisuguseid, mille kehtivuse ulatus pole kindlaks määratud, kuid on seotud teatud erilise seisukorraga. Need seadused juba oma kehtestamisel määravad endi kehtivuse lõpuks teatud seisukorra või tingimuste lõppemise.⁴⁵⁾ Neid seadusi nimetatakse üleminevateks seadusteks ehk legesitratiasitoriae ja nad antakse kas sõjaseisukorra sisseseadmisel või muudeks mõelduvateks olukordadeks.⁴⁶⁾

See juhul, kas uus seadus kaadab vana või ei, kuulub juba seaduseõigendamise valdkonda.⁴⁹⁾

Kõige selle juures tuleb aga silmas pidades, et kui uus seadus kaadab vana norma, ei kaadu sellepärast veel vana

44). vt. D e r n b u r g, op. cit., lk. 110; D e r n b u r g, op. cit., lk. 65.

45). vt. W h e c h t e r, op. cit., lk. 153; T h i b a u t, op. cit., lk. 36.

46). vt. i b i d., lk. 77; R e g e l s b e r g e r, op. cit., lk. 110.

30)

normi erand ja erisituused. See on tingitud asjaolust, et erand ise ongi juba vastuolus normiga, mille juurde ta kuulub ja vana normi kaardamisel võib uut normi

3. Derogatio legis tacita.

Uus seadus võib muuta vana seaduse kas osaliselt või täielikult. Kui uues seaduses pole sõnaselgelt väljendatud, et ta kaadab vana seaduse või tema osa, kuid korraldab samu suhteid kui vana seaduski, tuleb neil ikkagi kohaldada tuntud reeglit: *lex posterior derogat legi priori*, ja kaadata need vana seaduse osad, mis on vastuolus uue seadusega.

Otsustamine uue seaduse sisu järgi, kas ta kaadab vana seaduse, pole kerge, sest vasturääkivus vana seadusega ei tarvitse esineda selgelt. Ei piisa vana seaduse kehtivuse lõpetamiseks ka ainult sellest, et uus seadus käsitab sama ainet, sama suhteid kui vanagi. Otsustamine sellisel juhul, kas uus seadus kaadab vana või ei, kuulub juba seadusetõlgendamise valdkonda.

Kõige selle juures tuleb aga silmas pidada, et kui uus norm kaadab vana normi, ei kaadu sellepärast veel vana

47). vt. *Regelsberger*, op. cit., lk. 110; *Dernburg*, op. cit., lk. 65.
48). vt. *Dernburg*, op. cit., lk. 65.
49). vt. *Reglesberger*, op. cit., lk. 111.
50). vt. *Dernburg*, op. cit., lk. 64; *Regelsberger*, op. cit., lk. 110.
51). vt. *Dernburg*, op. cit., lk. 64.

50)

normi erand ja erisügused. See on tingitud asjaolust, et erand ise ongi juba vastuolus normiga, mille juurde ta kuulub ja vana normi kaadamisel võib uut normi vaadata kui vana normi erandit haaravat uuendust. Uue normi suhtumise kindlaksmääramine erandisse jääb jällegi seaduse-⁵¹⁾ tõlgitsemise hooleks.

b. Seaduse kehtivus võib lõppeda ka tema rakenda-⁵²⁾ miseks vajalikkude eeltingimuste üralangemisel. Nende eeltingimuste üralangemine võib olla faktiline või ju- riidiline.

I. F a k t i l i n e eelduste üralangemine on siis, kui püsivalt kõrvaldatakse suhe, millele norm oli kindlaks määratud.⁵³⁾ Nii muutusid tarbetuks seadused nõidede vastu,⁵⁴⁾ kui nähti, et nõidus on võimatu. Samuti on kadunud faktilised eeldused seaduse rakendamiseks, kui näiteks maavärisemise tagajärjel vajub mere alla saar, mille suhtes on seadused kehtestatud.

II. J u r i i d i l i s t e eelduste üralangemine on siis, kui kaadatakse mingi õigusinstituut. Õigusinstituut

50). vt. R e g e l s b e r g e r, ^{op.cit.} lk. 111; D e r n b u r g, op. cit., lk. 65; M ü h l e n b r u c h, op. cit., lk. 119. P u c h t a, op. cit., lk. 31; K i e r u l f f, op. cit., lk. 47.

51). vt. R e g e l s b e r g e r, op. cit., lk. 111.

52). vt. B ö c k i n g, op. cit., lk. 41.

53). vt. D e r n b u r g, op. cit., lk. 64; R e g e l s b e r g e r, op. cit., lk. 110.

54). vt. D e r n b u r g, op. cit., lk. 64.

di kaadamisel uue normi poolt kaaduvad automaatselt ka kõik sinna juurde kuuluvad õigusnormid. Samuti kaaduvad ühe õigusnormi kaadamisel kõik õigusnormid, mille olelu eelduseks oli kaadatud norm. 55) Ka siis, kui üks osa riigi territooriumist langeb võõra võimu alla, on tegemist seaduste rakendamiseks vajalikkude juriidiliste eelduste üralangemisega.

III. Rakendamiseks vajalikkude eelduste üralangemise juures tuleb silmas pidada seda, et *m o t i i v i* kaadumisega, mis kutsus välja normi, ei kaadu norm. 56) Motiivide üralangemine võib ainult põhjust anda seaduse kaadamiseks. 57) Sest pole ju seaduseandja poolt kavatsatud praktilised tagajärjed eelduseks ei normi kehtestamiseks ega kehtimiseks. 58) Sel põhjusel on vale ka reegel: *cessante ratione legis cessat lex ipsa*. 59) Meile oleks reegel sobiv järgmises sõnastuses: *cessante ratione legis non cessat lex ipsa*.

c. Erilise liigi moodustavad *k o d i f i k a t s i o o n i d*, s.o. selline seaduste kogumine ühte tervikusse, mis toimub kindla süsteemi järgi ja koondab ainult

55). vt. *Regelsberger*, op. cit., lk. 111.

56). vt. *ibid.*, op. cit., lk. 110. *Dernburg*, op. cit., lk. 65.

57). *Dernburg*, op. cit., lk. 65.

58). vt. *Regelsberger*, op. cit., lk. 110.

59). vt. *ibid.*, lk. 110.

maksvad seadused ning kõrvaldab võimalikud vasturääkivused nende vahel, mis kaadavad kõik kodifitseeritud seadused. ⁶⁰⁾

d. Samuti nõuab erilist tähelepanu reegel: *lex specialis non derogat generali*, s.t. erinorm ei kaada üldnormi. ⁶¹⁾ Üldnorm on antud abstraktsete vahetõdede kohta, kuna erinormid käsitlevad konkreetseid suhteid. Seepärast on see reegel ka täiesti loomulik, sest üksikut suhet piiritlev norm ei muuda seda suhte liikki üldiselt.

e. Viimaseks küsimuseks selles osas oleks, kas seaduse kehtivus lõpeb vastavate tavaõiguslike üldnormide tekkimisel. Wächteri järgi võib tavaõigus muuta seadust sel määral kui seda lubab seaduseandja. ⁶²⁾ Ka juba Justiniani seaduseandluses on säte, mille järgi partiikulaarne tavaõigus ei või muuta üldisi riigiseadusi. ⁶³⁾ Kuid juba kanooniline õigus kõrvaldas selle normi ja Saksamaal on paljud rooma seadused ja mõned vanad saksa seadused muudetud tavaõiguse läbi. Kuigi üldiselt kehtib, et tavaõigus ei muuda seadusi, on tavaõigusel seaduste muutmiseks palju võimalusi seaduseõigenduste, erandite jm. läbi. ⁶⁴⁾

60). vt. D e r n b u r g, op. cit., lk. 66.

61). vt. G i e r k e, op. cit., lk. 183.

62). vt. W ä c h t e r, op. cit., lk. 153.

63). vt. R e g e l s b e r g e r, op. cit., lk. 103.

64). vt. *ibid.*, op. cit., lk. 104.

joones ja püüame anda ka lühikesest kokkuvõttest selle probleemi
olustartekohaseks lahenduseks.

2. Teoreetilised vaated.

C. NORMI TAGASIULATUV TOIME.

I. Üldised lähted.

1. Sissejuhatus.

Vaadelnud nüüd seaduse kehtestumist ja tema kehtivuse
lõppemist, kerkib esile veel üks küsimus. Ja nimelt, kas sea-
dus omab peale oma kehtivuse lõppemist
veel mingisugust tegusust ja sellega koos veel teine küsimus,
kas seadus võib omada tegusust ka enne kehtestumist.

Pealiskaudsel vaatlemisel ei näi need küsimused kuidagi
sigustatud olevat, kuid lühem juurdlemine avastab siin
hulga probleeme, millest meie ei tohi, käsitledes normi toi-
met, mööda minna.

Pearõhk langeb siin küsimusele, kas seadus omab tegu-
sust ka juba enne oma kehtestumist, s.o. kas seadus omab ta-
gasiulatuvat toimet, kuna teine küsimus, kas kaadatud seadus
toimib ka veel tulevikus lahendub paralleelselt esimese kü-
simusega.

Kuna see probleem iseenesest on väga vana, on tema koh-
ta ka mitmesuguseid lahendusi antud. Neid vaatlemegi esma-

joones ja püüame anda ka lühikese kokkuvõtte selle probleemi
otstarbekohaseks lahenduseks.

2. Teoreetilised vaated.

a. Savigny'i teooria.

Savigny, käsitledes oma "System des römischen
Rechts" seaduste tagasiulatavat toimet, jagab õigusnormid
nende loomuse poolest kahte liiki. Sealjuures kehtivad kum-
magi liigi kohta tagasiulatava toime suhtes erinevad reeg-
lid.⁶⁵⁾

Ühte liiki koondab ta õigusnormid, mis puutuvad õi-
guste omandamisega, s.o. mis puutuvad õiguse
seondamisega üksiku isikuga või abstraktse õigusinstituudi
muutust isiklikuks õigussuhteks.⁶⁶⁾

Teine liik õigusnorme puutub õiguste ole-
lusesse, nii siis õigusinstituudi tunnustamisega üldse,⁶⁷⁾
mis peab olema eeldatav enne, kui võib juttu olla suhtumi-
sest üksikusse isikusse või õigusinstituudi muutumisest
õigussuhteks. Selle liigi normid on omakorda kaheksaüksikud.
Ühed normidest käsitlevad õigusnormi olelut või olematust,
teised aga õigusinstituudi olelut nii või teisiti. Seega
seda liiki õigusnormid käsitlevad peale õigusinstituudi ül-

65). vt. F.C. Savigny, System des heutigen Römischen
Rechts. Bd. VIII. Berlin, 1849, lk. 381 ja 514.

66). vt. ibid., lk. 375.

67). vt. ibid., lk. 375.

dise kestuse ka tema seesmisi muutusi. Kuna viimati mainitud
kaks liikki õigusnorme on oma loomult taolised, ei eralda ta
neid hiljem enam.⁶⁸⁾

Kaht liikki norme, mis käsitlevad õiguste omandamist
ja õigusinstituutide olelut, võib eraldada veel nii, et üks
liik normaks õiguste kohaldamist subjektiivses, teine objek-
tiivses mõttes.⁶⁹⁾

Savigny väljendab seaduste tagasiulatumatut toimet ka-
he reegli abil, nimelt: Uutele seadustele ei või lisada ta-
gasiulatuvat toimet⁷⁰⁾ ja uued seadused ei tohi puudutada
omandatud õigusi.⁷¹⁾

Asetudes Savigny seisukohtadele, vaatleme esijoones
neist reeglitest esimest.

Selleks püüame kindlaks määrata tagasiulatava toime
tõelise tähenduse. Kui tagasiulatuvat toimet tõlgitseda
siin täht-tühelises, materiaalses mõttes, peaksime muutma
juhtumit o l e m a t u k s. Kuna see aga on võimatu, siis
peame tagasiulatuvat toimet tõlgendama juriidilises ehk for-
maalses mõttes. Seeläbi omandab ta tähenduse, et tagasiula-
tava toimega seadus a l l u t a b oma mõjule mõõdunud
juriidiliste o l m a d e j ä r e l d u s e d. Seda taga-
siulatuvat toimet mõõdunud olmade järeldustele võime mõelda
veel järgmises astmestikus.⁷²⁾

68). vt. S a v i g n y, op. cit., lk.376.

69). vt. ibid., lk.378.

70). vt. ibid., lk.382.

71). vt. ibid., lk.384.

72). vt. ibid., lk.382.

Esiteks ainult neile järeldustele, mis tekivad tulevikus peale uut seadust ja teiseks oelmistele järeldustele ja ka neile, mis on tekkinud juriidilise olma ja uue seaduse vahelises ajavahemikus.⁷³⁾

Alguses plüstitatud reegel eitab igasuguse uue seaduse toime mõõdunud olmade järeldustele mistahessugusel kujul.⁷⁴⁾

Nüüd vaatleme reeglit: uued seadused ei tohi puudutada omandatud õigusi. Selle reegluga sülitatakse õigussuhted neile kord juba antud loomuses ja tegususes. Mõned on tahtnud tõlgendada seda reeglit nii, nagu sisaldaks ta iseseisva põhimõtte. Rakendusel ilmneb aga mõlemas reeglis sama põhimõtte, vaadeldud ja käsitletud aga eri vaatekohtadelt.⁷⁵⁾

Et kaitsta omandatud õiguste kaitsmisele suunatud reeglit tšsiste väärtaitete vastu, peab teda määritlema lähemalt kahelt seisukohalt.⁷⁶⁾

Kõigepealt mõistame omandatud õiguste all kindla isiku õigussuhteid, seega individuaalse tahte rippumatu mõjukonna osiseid, aga mitte kõikide inimeste või inimeste klasside abstraktseid õigusi.⁷⁷⁾

73). vt. S a v i g n y, op. cit., lk. 382.

74). vt. *ibid.*, lk. 383.

75). vt. *ibid.*, lk. 384.

76). vt. *ibid.*, lk. 385.

77). vt. *ibid.*, lk. 385.

81). vt. *ibid.*, lk. 389.

Teiseks ei tohi meie vahetada omandatud õigusi paljaste lootustega, mis olid põhinstatud senini kehtinud seadusega, lõpetatakse aga uue seadusega. Ja omandatud õiguste säilitamisele suunatud põhimõtte ei välista kuidagi seda hävitamist.⁷⁸⁾

Siinjuures oleks aga ebaõiglane sarnastada paljastele lootustele kasutamata õigusi, mis seotud mingi tingimuse või tähtajaga. Need on ikkagi tõelised õigused ja nende erinevus seisneb selles, et lootuse puhul tagajärg oleneb alult võõra isiku meelevaldast, kuna kasutamata õiguste puhul see võimalus puudub.⁷⁹⁾

See põhimõtte omab aga kaks olulist tähendust: ühe seaduseandjale ja teise kohtunikule. Seaduseandja ei tohi anda uuele seadusele tagasiulatuvat toimet, mis kahjustaks omandatud õigusi. Kohtunik peab aga uut seadust nii tõlgendama ja rakendama, et ta ei puudutaks omandatud õigusi.⁸⁰⁾

Me oleme püüdnud selgitada selle põhimõtte tähendust ja erisuguseid suhtumisi. Siinjuures on veel aga puudutamata peakisimus: kas meie võime üldse seda põhimõtet õigeks tunnustada, ja kui, siis millistel põhjustel.⁸¹⁾

Uus seadus antakse välja veendumusel, et ta on parem

78). vt. S a v i g n y, op. cit., lk. 386.

79). vt. ibid., lk. 387 ja 388.

80). vt. ibid., lk. 388.

81). vt. ibid., lk. 389.

kui vana. Seetõttu püütakse laiendada tema tegusust, et võimalikult suurele ringile võimaldada paremat olustikku. Peab aga silmas pidama, et uue seaduse ajalisele tegususele määrataks piirkond, mis enimalt vastab tema iseloomule. Selle loomliku piirkonna piirid uue seaduse mõjule on määratud juba eelpool tagasiulatamatu toime ja omandatud õiguste sästmise põhimõtete⁸²⁾ga.

Esiteks on väga oluline kõigutamatu usaldus kehtiva seaduse mõjusse. See pole usaldus seaduse igavesesse kestusesse, vaid usaldus, et seaduse mõju ja tegusus oma olelemise ajal oleks vastuvaidlematu. Igatüüpi peab olema kindlustus, et õiguste omandamisel toimunud õigustoimingud ka tulevikus oleksid jõused.⁸³⁾

Teiseks on oluline igal ajal kehtiva õiguskoostise ja varastiku sästmine. Soda sästmist soodustab, niipalju kui seaduseandlus toimib sellele, eelpool toodud põhimõte, kahjustab aga sellele vastandlik.⁸⁴⁾

Kolmandaks on vastandlik põhimõte tagajärjetu juba seetõttu, et tema järjekas läbiviimine on võimatu, nii et ta toimib juhuslikult ja ebajärjekalt üksikutele õigustoimingute liikidele, jättes ülejäänud vabaks.⁸⁵⁾ Vastandlik põhimõte muudaks uue seaduse puhul kõik lõpetatud õigustoimingud ja selline õiguslik seisund oleks võimatu. Sellejuures mõeldi

82). vt. S a v i g n y, op. cit., lk. 389.

83). vt. ibid., lk. 389 ja 390.

84). vt. ibid., lk. 390.

85). vt. ibid., lk. 390.

86). vt. ibid., lk. 390.

ainult tagasiulatava toime esile toomisele, mõeldi sealjuures alles lõpetamata õigustoimingutele, mille täitmist nõutakse alles peale vana seaduse ürajätmist. Tagasiulatava toime läbiviimine on mõeldav küll selles kitsendatud rakendamises, aga isegi see juhuslik kitsendus tõendab, et tagasiulatava toime oletus on üldiseks põhimõtteks kõlbmatu ja võimalikus juhuslikus rakenduses oleks õigusetu.⁸⁷⁾

Teise liigi õigusnormide man, mis käsitlevad õiguste olekut, ei saa võtta kohaldamisele seaduse tagasiulatamatu toime põhimõtet.⁸⁸⁾

Siin jagame need õigusnormid, nagu ka juba eelpool on tähendatud, kahte liiki. Ühed, mis käsitlevad õiguste olemat või olematust ja teised, mis käsitlevad õigusinstituti olekut.⁸⁹⁾

Siinjuures võib tekkida üldiselt kahtlus, kas niisugused seadused, mis muudavad või kaadavad omandatud õigusi pole täiesti õigusvastased ja tagajärjetud.⁹⁰⁾

Seda liiki seaduste mõtet ja tähendust võime väljendada reeglite abil, mis on vastuolus omandatud õiguste kohta käivate põhimõtetega. Esiteks, "sellele liigile uutele seadustele lisatakse tagasiulatav toime" ja teiseks "see liik uusi seadusi ei tohi puudutamata jätta omandatud õigusi."⁹¹⁾

87). vt. S a v i g n y, op. cit., lk. 391.

88). vt. ibid., lk. 514.

89). vt. ibid., lk. 515.

90). vt. ibid., lk. 516.

91). vt. ibid., lk. 517.

Enamus ja tühtsamad nendest seadustest omavad valjult positiivse ja sundiva loomise ja oma sundiva loomuse tõttu peavad nad oma mõju ja tegusust eriti laiendama.⁹²⁾ Varasemad autorid pole neile seadustele erireeglit loonud, vaid on käsitletud neid tagasiulatumatu toime e r a n d e i n a.⁹³⁾

Kuid tagasiulatumatu toime erandid on iseenesest juhuslikud ja üleliigsed. Erapooletult vaadeldes näeme, et sellega surutakse seadustele mõte peale, mis neile on täiesti võõras.⁹⁴⁾

Kui seaduse tagasiulatumatu toime reegel lubab erandina tagasiulatuvat toimet, kuid seda tagasiulatuvat toimet veel k i t s e n d a b (erandi erand),⁹⁵⁾ siis võib juhtuda, et see kitsendus kõrvaldatakse erandi läbi, seega juba kolmanda astme erandiga. See näitab ka, kui ebaloomulik on sarnane tõlgendus.⁹⁶⁾

Senini on näidatud, et need seadused enimail juhtudel ainult nii võivad olla mainitud, et nad puudutavad omandatud õigusi, sealjuures ka õigusinstituute, niisamuti ka hävitavad või oluliselt muudavad nende hulgas leiduvaid üksikuid õigussuhteid, võtmata arvesse õ i g u s t a t u t a h e t .⁹⁷⁾

92). vt. S a v i g n y, op. cit., lk. 517.

93). vt. ibid., lk. 518.

94). vt. ibid., lk. 518.

95). vt. ibid., lk. 519.

96). vt. ibid., lk. 520.

97). vt. ibid., lk. 533.

98). vt. ibid., lk. 533.

Mõnelt poolt öeldakse, et omandatud õigusi puudutavad seadused on täiesti õigusvastased, tagasilükatavad ja lubamatud. Selle väite alustaja lähtub eeldusest, et õigustatu nõusolekuta omandatud õiguste puudutamine õiguse vaatekohalt oleks täiesti võimatu.⁹⁸⁾

Esiteks mitte sellepärast, kuna ta õiguse üldise loomuse ja tekkimisega pole ühendatav. Õiguse juur on r a h - v a õ i g u s t e a d v u s e s. Ühest küljest on see üksikute inimeste kergesti ja ruttu vahetuvast, juhuslikust ja muutuvast teadvusest olenevalt täiesti erisugune;⁹⁹⁾ teisest küljest on ta allutatud muutvalt arendamise seadusele, seega pole mõeldav puhkavana, vaikselt seisvana.¹⁰⁰⁾

Seepärast ei või meile loovutada ühele ajajärgule võimu, et ta temale omase õigusteadvusega valitseks ka tulevasi aegu.¹⁰¹⁾

Praegu arendatud esimene põhjus seaduste tingimatu õigusvastasuse eelduse vastu, mis õigusinstituutide puudutamise või muutmise läbi omandatud õiguste puudutamist kaasa toovad, oli võetud õiguse tekkimisest, s.o. rahva vaatlustest,¹⁰²⁾ kelle õigusteadvuses on õiguse enese juur.

Teine põhjus, mis viib samale sihile, suhtub inimesesse kui omandatud õiguste kandjasse. Kes väidab omandatud õiguste absoluutset puutumatus t uute seaduste poolt, eitab niisuguse segamise vabatahtetust ja mõnab ohutult muutuse õi-

98). vt. S a v i g n y, op. cit., lk. 533.

99). vt. ibid., lk. 533.

100). vt. ibid., lk. 534.

101). vt. ibid., lk. 534.

102). vt. ibid., lk. 536.

107)
guspärasust, niipea kui õigustatunõustumise-
ne omandatud õiguste lõpetamisele või muutmisele manustub. 103)

Meie tahame aga lähemalt vaadelda selle õigustatu, kui omandatud õiguste kandja, loomust. Omandatud õigus näib üksiku isiku laienevad mõju ja omab enam-vähem juhusliku iseloomu. Inimese olelu on aga kitsendatud ja mõeldav kui sellepärast seaduste vastu, mis lõpetavad või muudavad õigusinstituute, omandatud õigustesse segamise vastu tingimatu vastuvaidlus peab tõstetama. 104)
Vaidlus vähemalt omandatud õiguste kandja loomuse tõttu ka- 105)
helt poolt mahutatud kitsa piiridesse.

See vaatlus on põhistatud inimelu peatse lõpuga. Samasse viib ka alguse kaalutus. Iga inimene peab tunnustama õigusliku seisundit, mis tema sündimise ajal on kindel. Kui siis enne tema sündimist mingi õigusinstituut uue seaduse läbi on kaadatud või muudetud, siis pole vähemalt temal selle- 106)
läbi ükski omandatud õigus rikutud.

Terve selle küsimuse peaks eemaldama õigusaluselt ja üle viima seadusandluspoliitika le, kus tema tõeline koht ka on, ja kus paljud hävitavad väärsammud tõsise nõude läbi ettevaatusele, ettenägelikkusele ja mõeldukusele võivad vastu toimida. Peavaatepunktid oleksid

103). vt. S a v i g n y, op. cit., lk. 536.

104). vt. ibid., lk. 536.

105). vt. ibid., lk. 537.

106). vt. ibid., lk. 537.

107). vt. ibid., lk. 538.

107)

järgmised.

Esimene ettevaatus peab suunduma sellele, et mitte kerge-
meelselt menetleda, mitte h ä d a t a r v i d u s e t a n i i -
suguste seaduste r a k e n d u s t e t t e v ö t t a , seega umbusk-
lik paljalt teooriatest tuletatud, läbi ebaavaliku arvamise
toetatud väitele, et üldine heaolu uuendust nõuab. 108)

Teiseks tuleb teostamisse kõrgeimalt asetada s ü ü s t -
m i n e ja õ i g l u s . See seisneb selle liigi enamate ja
tähtsamate seaduste juures, mis puudutavad pidevaid õigussuh-
teid. Selles seisneb, et õigusinstituuti ei kaadata, vaid muu-
detakse, või kustutatakse õigussuhe muudetakse kustutamatuks. Kui
sel viisil teostatakse ka õigustatule tõeline, täieline k a h -
j u t a s u m i n e 109)

See pole raske igasuguste reaalkoormiste arvurikaste juhtude pu-
hul, kus harilikult kaks isikut vastamisi seisavad. Iga tõelli-
ne poliitiline või rahvamajanduslik siht saavutatakse täieli-
kult kahjutasumise läbi, ilma et üks pool teise arvel rikas-
tuks, mis pole ka mingil viisil õigustatud niisuguste seadus-
te loomu poolt. 110)

Mõnel juhul pole vajagi kahjutasu, vaid ainult ülemine-
ku v a h e n d a m i n e , millest võib piisada iga võimali-
ku kahju põikamiseks. 111)

107). vt. S a v i g n y , op. cit., lk. 538.

108). vt. ibid., lk. 538.

109). vt. ibid., lk. 538.

110). vt. ibid., lk. 539.

111). vt. ibid., lk. 539.

K r i i t i k a. Savigny lähtub sellest, et reeglites: uutele seadustele ei või manustada tagasiulatuvat toimet - ja - uued seadused ei tohi puudutada omandatud õigusi, ilmneb sama põhimõtte, ainult eriliselt vaadatuna. Ta kitsendab selle põhimõtte rakkimkonda ühele õigusnormide liigile, mis puudutavad õiguste omandamist, s.o. õiguse seotust üksiku isikuga või abstraktse õigusinstituudi muutmist isiklikuks õigussuhteks. Sealjuures ei luba ta selle põhimõtte rakendamist teist liiki õigusnormide juures, mille sisuks on õiguse oleelu. Selle liigi jaoks kehtib vastupidine põhimõtte: uutele seadustele manustatakse tagasiulatuv toime - ja - uued seadused ei tohi jätta puudutamata omandatud õigusi. Viimase väite põhjuseks lisatakse, et enamus ja tähtsaim osa neist seadusist omavad valjult positiivse ja sundiva iseloomu, pealegi juurnevad puhtast õiguskonnast ja on seoses kõrbeliste, poliitiliste ja rahvamajanduslike ühikute põhjuste ja sihtidega.

Tema õpetus on leidnud küll imestust, aga mitte järeldamist ega tunnustamist puhtal kujul. Tegelikult leitakse kõige pealt puuduvat sügavam põhjendus õigusnormide oletatava dualismi ja õiguste omandamise ja õiguste olelu kohta käivate normide valitseva printsiibi jaoks. Ka pole kahe liigi vaheline piir kindel ega selge, mida Savigny ka ise tunnustab. Sealjuures arvestab ta juhuslikult õiguste omandamisele vastavaiks õigusnormid, mille juures tagasiulatuv toime näib sobimatuna, kuna nad aga oma sisu ja loomuse poolest puudutavad õiguse nii või teisiti olelut. Ja ümber-

põrduvalt loeb ta õiguse olelu juurde kuuluvaiks õigusnormid, millel siiski rohkem on esemeks õiguste omandamine. Ja siinjuures võib tähele panna, et osa norme ainult s u n n i - v i i s i l i s e l t endid lasevad asetada ühte või teise liiki. Ka pole arusaadav, kui normid täiseasuse momendi ja testamendi vormi üle peetakse vastavaks õiguste omandamisele ja kindla vanuse saavutamisel või õigusnormilise testamendi püstitamisel "wohlerworbene Rechte" on kõrvale juhitud.

Aga isegi siis, kui õigusnormi kuuluvus ühte või teise liiki õnnelikult on kindlaks määratud, võib kindlusega väita, et seaduseandja vaate järgi on esimesse klassi kuuluval õigusnormil tagasiulatuv toime olevatele õigussuhetele ja teise liiki kuuluval see puudub.

Sel viisil jõuame samm-sammult sellele, et seaduse tagasiulatuv toime ei olene niivõrd Savigny õpetusest seda seaduse eseme järgi määrata, kui võrd s e a d u s e a n d j a v a a t e s t. Nii nähtub ka tema õpetusest, et seaduse toime otsustab mitte millestki muust, kui ainult s e a d u s e a n d j a s u v a s t.

b. Lassalle'i teooria.

L a s a l l e ütleb, et tahe on loodusõiguslik võime ja positiivne õigus on tema vaba teostamise kindlustatud sfäär ja korraldatud riik. Seega pole eraõigus midagi muud, kui indiviidi tahtevabaduse reaalsatsioon. 112) 113)

Enne tagasiulatamatu toime reeglite juurde asumist püüab ta selgitada tagasiulatamatu toime mõistet. Ta ütleb, et hädatarvilikkus tingib, et sellest mõistest enesest peaks selguma, mis tagasiulatamatu toime materias kehtib. Pole õigust esile tõsta juhust, mis võimaldaks meil juhtunu olematuks teha. Kuid juhtunu olematuks tegemine ei kuulugi tagasiulatamatu toime mõiste juurde, vaid moodustab ise tühistamise mõiste. 114)

Tagasiulatav toime võib oleleda ka olmase tühistamiseta. Tühistamisega tegeleme ainult niipalju, kui võrd ta kokkub tagasiulatava toimega. Ja kui ta kokkub tagasiulatava toime mõistega, võib tema lubatavust või lubatamust järeldada ainult tagasiulatava toime mõistest. 115)

112). vt. F. L a s s a l l e, Das System der erworbenen Rechte, Bd. I. 1861, lk. 57.

113). vt. ibid., lk. 57.

114). vt. ibid., lk. 54.

115). vt. ibid., lk. 55.

Tagasiulatamatu toime mõiste selgitamiseks selgitab ta tagasiulatava toime mõiste, millest siis tagasiulatamatu toime mõiste juuba iseenesest tuleneb. ¹¹⁶⁾ Tagasiulatava toime mõiste võib esineda mõtlemise ja teadvuse nõudisaegse loomuse loomuliku ja vajaliku jürjena, ¹¹⁷⁾ sest hilisem mõte ja hilisem indiviidi intelligents peab ületama varasema. ¹¹⁸⁾

Seega pole tagasiulatava toime mõiste midagi muud, kui inimese vabadusse ja vastutavusse sissetungimise mõiste. Sellepärast peab ta ka tagasiulatava toime printsiipi lubamatuks, sest inimene on ja peab olema vaba. ¹¹⁹⁾ Tagasiulatava toimega seadus toob esile, et indiviid midagi muud on teinud ja soovinud, muutes seega indiviidi tahet. See on vägivalla tarvitamine indiviidi kallal ja pörkab põhiliselt üldise õiguse mõiste vastu, mis ise õieti on tahtevabaduse teostamine. Tagasiulatav toime on täielik ülekohtus, sest ta muudab ka indiviidi tahet, ¹²⁰⁾ mõtlemise ja teadmise. Kuna tagasiulatava toime läbi lõpetatakse ka õigusidee ise, siis pole ühelgi seaduseandjal õigust lõpetada inimlikku mõttevabadust ja vastuta-

116). vt. L a s a a l l e, op. cit., lk.56.

117). vt. ibid., lk.56.

118). vt. ibid., lk.55.

119). vt. ibid., lk.56.

120). vt. ibid., lk.57.

121).
vust ja muuta vaimu asjaks.

Ta püstitab tagasiulatava toime küsimuse lahendamiseks
kaks reeglit:

1). Ükski seadus ei tohi omada tagasiulatavat toimet,
mis puudutab indiviidi ainult tema tahtetoimingute vahendamise läbi, ja

2). tagasiulatavat toimet võib omada iga seadus, mis
puudutab indiviidi niisuguse vabatahtliku akti vahelolükka-
miseta, mis seega puudutab indiviidi otseselt tema taht-
matus, üldinimlikus, loomulikus
või ühiskonna poolt temale antud
omaduses, või puudutab teda ainult selleläbi, et ta
riiki tema orgaanilistes institutsioonides muudab.

Reeglit: omandatud õigused pea-
vad uute seaduste poolt jääma puu-
dutama, peab ta ainult siis õigeks, kui omandatud
õiguste all mõeldakse neid õigusi, mis on omandatud ind-
viduaalse tahtetoiminguga läbi.

Edasi ütleb ta, et omandatud õiguse kestuse tõeline
ja viimane määraja pole teda lubav kindel seadus, mis ise
on õigusteadvuse üksik seadus, vaid tema kadjaks on selle
seaduse allikas, seega rahva üldine õigustead-
vus. Ka oleleb ja kehtib õigus ainult vastava Ühiskon-

121). vt. L a s s a l l e, op. cit., lk.59.

122). vt. ibid., lk.55.

123). vt. ibid., lk.55

124). vt. ibid., lk.61.

125). vt. ibid., lk.195.

126)

na alusel ja kooskõlas kogu õiguse loomusega.

Sellest nähtub, et tagasiulatamatu toime mõiste toetub ainult subjektiivse vabaduse mõistele.
127)

Kui seadus kehtestub silmapilkselt ja jõtab puudutamata varasemad tahtetöimingud, siis on see indiviidi õigustele ainult silmapilkne toime, aga mitte tagasiulatav toime.
128)

Tema mõtte järgi mõlemad eelpool esitatud põhimõtted peavad moodustama ühise õigusidee. Ainult siis on olemas kooskõla, kui idee temast enesest tulenevana näitab, et tagasiulatamatu toime ideest ka juhud tulenevad, milles uus seadus kohe rakendamist leiab. Nii arvab ta olevat saavitanud eelpool püstitatud printsiibi, mis samuti ei kujundanud vormeli, vaid esitas tagasiulatamatu toime õigusidee.
129)

Meil pole siin kahte reeglit, vaid tagasiulatamatu toime reegel on redutseeritud tagasiulatamatu toime mõistesse. Samuti on tagasiulatamatu toime põhimõtte ja seaduse kohe toime põhimõtte rakendamisel viidud ühte mõistete lisse kooskõlla: mõlemad põhimõtted on vastamisi asetamise asemel viidud sisemisse kooskõlla, ühisesse õigusideesse.
130)

126). vt. L a s s a l l e, op. cit., lk.196.

127). vt. ibid., lk.198.

128). vt. ibid., lk.61.

129). vt. ibid., lk.84.

130). vt. ibid., lk.84.

Lõpuks on saavutatud see, et pole olemas erandeid tagasiulatamatu toime printsibist, ei mingit tälist lubatud tagasiulatuvat toimet. Samuti ka seaduse kohene rakendamine igal lubatud juhul peab olema oletatav ja vahendatav tagasiulatamatu toime mõiste läbi, ja selline, sellest mõistest tulenev kohene rakendamine, ainult silmapilkne toime. Kui niisugune esineb seaduse olemuses, ei esine
131)
mingit tagasiulatamatut toimet.

Selgituseks tagasiulatuvale toimele märgib ta, et individuaalselt tahtmist ei või lugeda tagasiulatuvaks toimeks. Sellepärast ka hilisemad seadused võivad muuta ja hävitada omandatud õigusi, lõpetatud lepinguid ja nende toimeid teatud tingimustel, kui õiguse kehtivuse eelduseks on tingimus, mille täitmine oleneb õigustatud isiku vabast tahtest. Samuti võib esineda tagasiulatuv toime toimingute puhul, kui seadus määrab nende jaoks mingi tähtaaja ja see möödub, ilma et individid vabal tahtel midagi ette oleks võtnud.
132)
133)

Olevaid kahepoolseid leppeid võib lõpetada või muuta osaliselt või täiesti tagasiulatava toimet, kui toda muutva toime väljendus ja senise õiguse alalhoidmine olenevaks tehakse senise asjaomase õigusega varustatud indiviidi tahtest tulenevast toimingust.
134)

Seega on tema omandatud õiguste hävitamine nagu oma

131). vt. L a s s a l l e, op. cit., lk.84.

132). vt. ibid., lk.166,167.

133). vt. ibid., lk.167.

134). vt. ibid., lk.181.

õiguste vabatahtlik lõpetamine, aga mitte tema tahte vägi-
valdne muutmine. 135)

Ta esitab lause: individ võib enesele ja teistele ainult niipalju ja nii kaua õigusi kindlustada, kui kaua ja kuipalju igal ajal olevad seadused seda s e a d u s e s i - s u n a l u b a v a d. Teiste sõnadega ta ütleb, et siin on küll olemas häirivad, aga siiski igasugusest tagasiulatuvast toimest vabad, keelavad või sundivad seadused varasemate lepingute kohta. 136)

Nagu selgub ka juba eelpoolõeldust, võib individ arusaadavalt enesele kindlaks määrata õigust kehtival viisil niikaua, kui seadused seda õigust lubatavaks peavad. 137)

Ja õigusliku tahtevabaduse mõiste õiguspärasuse ja rikkumatuse tõestuseks toob ta lause: igale lepingule on algusest peale juurdemõeldav vaikiv klausel, et selles oma või teiste jaoks kindlaks määratud õigused kehtivad nii kaua, kui seadusandlus sellist õigust üldse l u b a t a v a k s peab. 138)

Seda tõendab ta järgmiselt: ainukene õiguse allikas on terve rahva üldine teadvus. Siit tehtud valjult loogiline järeldus on, et indiviidil on õiguslikult võimatu loobuda ühiskonnast selle ainukese õiguse substantsi pärast, purustada oma seost temaga ja tema muu-

135). vt. L a s s a l l e, op. cit., lk. 167.

136). vt. ibid., lk. 194.

137). vt. ibid., lk. 197.

138). vt. ibid., lk. 194.

139)

tusest hoolimata vana küljest kinni hoida.

Kui tagasiulatuv toime ainult selles seisneb ja sellepärast kõrvaldatud on, et üksiku tahtetoimingut tagant järele ei saa muuta, siis on ükskõik, kas õigus individuaalse tahte läbi on omandatud *a l g u p ä r a s e l t* või indiviidile algupäraselt on antud ainult *s e a d u s e p o o l t* ja siis indiviidi poolt haaratud ja omaks muudetud. Teiste sõnadega: varemalt õigust lõpetavad või modifitseerivad uued seadused ei või omada toimet juba *õ i g u s* ¹⁴⁰⁾ *l i k u s k ä i b e s* olevatele asjadele.

Ta põhjendab seda jürgmiselt. Hagemise kaudu indiviid vallutab ainult oma seaduslikud õigused ja esitab nad omadena. Selle tõttu teeb hagi esitamine ainult seadusest tulenevana õiguse indiviidile tema oma tahte läbi vahendatavaks, seega omandatud õiguseks. ¹⁴¹⁾

Ta näitab sellega, et õiguste omandamiseks pole tähtis *o t s u s*, vaid juba *h a g i e s i t a m i n e* ja ¹⁴²⁾ et omandatud õiguste kaitse algab juba sellest momendist.

K r i i t i k a. Kuigi Lassalle tugevasti kritiseerib Savigny õpetust, on ta ise printsibi, et seadused ei oma tagasiulatuvat toimet, põhistanud palju otsustavamalt omandatud *õ i g u s t e t e o o r i a l e*.

139). vt. *L a s s a l l e*, op. cit., lk.195.

140). vt. *ibid.*, lk.158.

141). vt. *ibid.*, lk.159.

142). vt. *ibid.*, lk.159.

Ta esitab kahekordse normi: ei tohi tagasiulatuvat toimet omada seadused, mis puudutavad indiviidi ainult tema tahtetöimingute vahendamise läbi. Teiseks tagasiulatuvat toimet võib omada iga seadus, mis puudutab indiviidi niisuguse vabatahtliku akti vahelelukkamiseta. ¹⁴³⁾

Põhjus seisneb selles, et tagasiulatuva toime mõiste ei ole midagi muud, kui inimeste vabadusse ja vastutavusse vahelesegamise mõiste. ¹⁴⁴⁾

Edasi seletab ta mõlemat eelmist normi, mis selguses ja piirsuses palju soovida jätavad, järgmiselt: terve seaduslik õigus kui niisugune, - terve indiviidi olelemine, - on ainult kindlas muutuses oleva indiviidi seisvaimu läbi asetatud piirsus. ¹⁴⁵⁾ Indiviidile võib olla kindel ainult see, mis ta sellest voolust on tuletanud oma enese tegude ja tahtmise läbi. Nii siis iga seadus, mis ei puuduta varasemaid individuaalseid tahteavaldusi, ja niivõrd, kui ta neid ei puuduta, peab vastavalt oma loomule silmapilkselt toimima.

Võrreldes sellega on omandatud ja sellpärasest uue seaduse poolt puudutamata jätavad õigused need, "millised indiviidi individuaalse tahtetöingu läbi temaga vahendatud ja tema poolt omandatud on." ¹⁴⁶⁾

Aga kui nüüd Lasaalle edasi arendab, missugune on

143). vt. L a s s a l l e, op. cit., lk. 55.

144). vt. ibid., lk. 61.

145). vt. ibid., lk. 61.

146). vt. ibid., lk. 55.

omandatud õiguste varjatud ulatus ja missugused on selle
mõiste varjatud konsekventsid, et seda vaadet täielikult
läbi viia, ei suuda ta seda ja jätab selle t ä i e l i -
k u l t l ä b i v i i m a t a .

c. Regelsberger'i teooria.

Regelsberger tunnustab üldist reeglit, mis normab uue õigusnormi suhtumist senisesse: lex posterior derogat priori. Kuid ta ei järelda sellest reeglist kuidagi, et vanem õigusnorm, mis uue ees taganema peab, nüüdsest peale ei oma enam mingit toimet ja teda ei tohi enam kohtutes rakendamisele võtta. Sest ta peab mõeldavaks, et need toimed ja kahjud, mis enne uue seaduse tegusust on ilmenud, edaspidigi vana seaduse mõju alla jäävad.¹⁴⁷⁾

Ta ei nimeta ka uuema ja vanema seaduse vahelist suhet uue seaduse ilmumisel olemasolevate olnaste nähtuste suhtes seaduste kokkupõrkekaks, sest kokkupõrge leiduvat ainult kohtumõistja kaalutluses. Ka ei olevat nn. kokkupõrke õpetus midagi muud, kui õigusnormide mõju normaalse teipiirkondade kindlaksmääramine¹⁴⁸⁾ ajalise vaatepunktist.

Õigusnormi ajalise kohtivuse piiristuse määramiseks leiab ta loomulikke pidekohti õigusnormi sihi¹⁴⁹⁾ks, küsimuses seisva õigusnormi erilises loomuses, samuti ka olnaste juhtumite loomuses, mille korral-

147). vt. Regelsberger, op. cit., lk. 184.

148). vt. ibid., lk. 185.

149). vt. ibid., lk. 185.

damiseks õigusnorm ongi määratud. Kuid ta ei pea siin ka seaduseandjat seotuks nn. loomuliku normamisega. Kuigi ta ei saa juhtunut o l e m a t u k s teha ja minevikku oma mõjuga valitseda, võib ta siiski korraldada, et kohtutes ka varem tekkinud suhete otsustamisel võib leida rakenda-
150)
mist ainult uus norm.

Kõigest eelpooltoodust tuletab ta järgnevad reeglid. 151)

A. Kui mingi maa õigus omab s õ n a s e l g e d e e s -
k i r j a d uue seaduse kohaldamiseks juba olemasolevate-
le suhetele ja juhtumitele, siis on hälbinine kohaldami-
seks antud eeskirjadest täiesti lubamatu. Niisugused posi-
tiivsed eeskirjad võivad sealjuures olla aga erinevate
kohtivusulatustega: kas kõigi õiguskonnas ilmuvate seadus-
te jaoks või mingi kindla seadustoote jaoks, olgu see siis
152)
üksik seadus või seaduseraamat.

Kuid neid sõnaselgelt väljendatud reegleid ta ei
pea piisavaks, et lahendada kõiki küsimusi uue seaduse
suhtumisest juba olemasolevatele olmadele, ja seepärast
153)
arvestab ta ka.

B. s i s e m i s i p õ h j u s i õigusnormide te-
gususe piiristamisel. Mõõduandvad vaatepunktid viivad siin
aga üksikute õigusalade juures erinevatele tulemustele ja
seetõttu vaatleb ta ainult eraõiguse jaoks tulenevaid

150). vt. R e g e l s b e r g e r, op. cit., lk.185.

151). vt. ibid., lk.185.

152). vt. ibid., lk.186.

153). vt. ibid., lk.186.

154)
reegleid.

Esiteks iga elamisolu ja olmane juhtum otsustatakse otsukohe tema tekkimisel ajal kehtiva õigusliku tähenduse järgi. Üldiselt vastab iga õigus oma aja tarvidusele ja rahva kultuuriastmele. Seepärast pole vastuvõetav, et seadus rakendatakse sellele, mis on tekkinud enne ilmumist, eriti siis, kui seadus normab inimeste suhtumist. Sellest järeldab Regelsberger, et uus seadus peab andma õiguslikult mõõdu ja sihi ainult tulevastele olmale või negatiivses väljenduses: uued seadused ei leia kohaldamist möödunud olmale.¹⁵⁵⁾

See reegel esineb enamiku Euroopa kultuuriga rahvaste juures ja enamasti vormis: seadustel ei ole tagasiulatavat toimet. Kuna aga tagasiulatava toime tähendust pole suudetud täpselt selgitada, siis on ta ka tagasiulatava toime nimetuse kõrvale jätnud.¹⁵⁶⁾

Ta ütleb, et uute seaduste kohaldamata jätmise möödunud olmale on nende olmade otsustamine nende ilmumise ajal kehtivusel oleva õiguse järgi - järelikult nii hästi õiguslike toimete tunnustamine, mis on tekkinud varasema seaduse kehtimise ajal, kui ka õiguslike tühisuste tunnustamine, mis varem õigus on neile kujundanud.¹⁵⁷⁾

154). vt. Regelsberger, op. cit., lk. 186.

155). vt. ibid., lk. 186.

156). vt. ibid., lk. 186.

157). vt. ibid., lk. 187.

158). vt. ibid., lk. 187.

Reegli kohaldamist peab ta lihtsaks, kui küsimuses on juhtumi õiguslik otsustamine, mis seisneb ainult ühes
159)
a i n s a s sündmuses.

Koosneb aga olmastik, millega õiguslik toime on ühendatud, paljudest ajaliselt eemalseisvatest olmadest -
l i i d e t u d s ü n d m u s - , siis otsustub toime viimase olma ilmumise ajal kehtiva seaduse järgi. Sealjuures võib üks sündmustest omaette lõpetatud olmastiku moodustada; sel määral on see otsustatav tema ilmumiseaegse õiguse
160)
järgi.

On olmastik selline, et ta haarab teatud kindla a j a -
v a h e m i k u (kestev juhtum), siis on ta õiguse jaoks küps alles oma l õ p u l e j õ u d m i s e g a ja selle-
161)
pärast haaratav ainult sel ajamomendil kehtiva õiguse poolt.

Teiseks ütleb Regelsberger, et vaadeldud reegel kaitseb senisest õigusolustikust esiletoodud toimeid. Ta ei taga kuidagi, et vana seaduse mõju all põhinstatud õigussuhted ka peale uue seaduse ilmumist esile toovad varasemale õigusele vastavaid toimeid, sest tegususi uue seaduse ajal on
162)
u u s j u h t u m.

Eelpooltoodud reegel ei kaitse uue seaduse ilmumise ajal o l e m a s o l e v a i d õigussuhteid u u t e o l m a d e toimete vastu, vastavalt uuele seadusele. Ja kuigi need seaduse kohaldamised ei sisalda eksimust antud

159). vt. R e g e l s b e r g e r, op. cit., lk.187.

160). vt. ibid., lk.187.

161). vt. ibid., lk.187.

162). vt. ibid., lk.187.

reegli vastu, leiame meie neid paljudel juhtudel siiski õiguselu tõsiste häiretena, õigustatud hinnangute takistajana jne. Võib ka sellest välja minna, et seadus ei taha vastuollu sattuda õigluse ja otstarbekohasuse nii tungivate nõudmistega.¹⁶³⁾

Seepärast toob ta esimese reegli kõrvale veel teise: seaduse ilmumise ajal põhistatud õigussuhete õiguslik tegusus, samuti ka muutmis- ja lõpetamisolude mõju neile, otsustatakse õigluse järgi, mille mõju all on tekkinud õigussuhted, niivõrd, kui võrd uus seadus ainult ei ole kohane õigussuhtele parema positsiooni tekitamiseks.¹⁶⁴⁾

Sagedamini nimetatakse seda reeglit küll nii: uued seadused jätku puudutamata omandatud õigused.¹⁶⁵⁾

Siiski pole tema arvamise järgi väljavaated õigusomandamisele või õigusliku seisundi parandamisele, mis toetuvad ainult kehtivale õigusele, kaitstud uue seaduse segamise vastu, samavõrre ka õigusheateo seaduslikud kinnitused tulevase juhu jaoks, lõpuks ka õiguslikud võimalused, mis järgnevad üldisest õigusolustikust.¹⁶⁶⁾

Kuna siin on tegemist õigussuhete kaitsmisega halvendamiste vastu, siis tunnustab ta, et reegli lõpus toodud

163). vt. R e g e l s b e r g e r, op. cit., lk.188.

164). vt. ibid., lk.188 ja 188.

165). vt. ibid., lk.189.

166). vt. ibid., lk.189.

kitsendus on koostatud J u s t i n i a n i tõlgendusreegli: ei ole täielikku paranemist, kui õigussuhtes kaks parteid seisavad vastamisi ja rakendamise läbi ainult üks võidab, teine aga kaotama peab.

Kuid ta annab reeglile, et uusi seadusi ei kohaldata möödunud olmale, ka e r a n d e i d.

Erandi moodustavad siin seadused, millel on a u - t e n t i l l i s e i n t e r p r e t a t s i o o n i õiguslik loomus. Kuna niisugune seadus ei loo midagi uut, vaid tahab kõrvaldada kahtlusi kehtiva õiguse sisu kohta, siis vastab ta loomus sellele, et seletatud õigusnormi nüüdsest peale kohtutes võib kohaldada ainult s e l e t a t u d m ö t t e s, ka siis, kui otsustatavad olmad enne autentilise interpretatsiooni ilmumist olelesid; ja isegi siis, kui autentiline interpretatsioon avaldati ajal, mil protsess oli otsustamata apellatsiooni- või revisjoninstanttsis. Mis on aga seaduseseletamise ilmumise ajal juba l õ p p e n u d, olgu see siis täitmise, õigusjõulise otsuse, sobingu või lepingupärase tunnustamise läbi, selle vastu ei saa enam vaielda, seletamist põhjusena ette tuues.

K r i i t i k a. Regelsberger jälgib uldiselt Savigny ja Lassalle'i põhimõtteid orandatud õiguste puutumatusse kohta uute seaduste poolt, kuid ta tõstab esile ka hoopis uued

167). vt. R e g e l s b e r g e r, op. cit., lk. 189.

168). vt. ibid., lk. 189.

169). vt. ibid., lk. 190.

vaatekohad selle küsimuse käsitlemiseks.

Uutele seadustele lubab ta tagasiulatuvat toimet kahel juhul. Esiteks, kui see on sõnaselgelt väljendatud ja teiseks, kui uus seadus ei mõju varasemale õigusolustikule kahjustavalt, vaid parandab olevat õigusolustikku.

Uue mõttena on tema poolt just sisse toodud tagasiulatuva toime lubamine ja ühtlasi ka kitsendus, kuna ta ei luba tagasiulatuvat toimet kahjulikele seadustele. Kuid selle mõtte pole ta ise originaalselt loonud, nagu ta ka ise tunnustab, vaid täiendanud ja arendanud ainult L. 25 de legib.1,3 tõlgendusreeglit.

Ta on sellega oma arvates suutnud täielikult lahendada tagasiulatuva toime küsimuse, kuid sellele väitele võib tuua mitmeid vägagi olulisi vastuväiteid.

Kõigepealt pole ta näidanud, kellele kuulub otsustamine selle üle, kas uus seadus on olevale õigusolustikule kahjulik või ei, seega, kas ta omab tagasiulatuvat toimet või ei oma.

Ja kuigi see otsustaja olekski määratud, pole ometi garanteeritud, et toimaks objektiivselt ja mitte subjektiivsete vaatluste tagajärjel.

Nii ei või meile pidada Regelsbergeri lahendust küllalt vastuvõetavaks ja kasutatavaks, kuid peame tunnustama, et ta on oma vaadetega loonud jällegi uue vaatekoha tagasiulatuva toime küsimuse lahendamiseks ja seega lähendanud meid jällegi lõplikule lahendusele.

d. Teiste teoreetikute arvamus-
sed.

Dernburg tunnustab, et reegel: Uute l seadustel pole tagasiulatuvat toimet," s.t. nad ei puutu sellesse, mis minevikus, vaid ainult sellesse, mis tulevikus õiguslikult rajatakse, on selitatud (puhastatud) õigustunde nõue.¹⁷⁰⁾

Riigialamad võivad usaldada neile vana seaduse poolt antud tagatist ja Dernburgi arvates selle tagasi võtmine, s.t. uuele seadusele tagasiulatava toime andmine, mis muudab vana seaduse poolt esitatud nõuded ja tingimused, kõi-¹⁷¹⁾ gutaks rahva usaldust õiguse kindlusesse.

Ta tunnustab aga selle reegli ainult põhimeet-
teks, mille seaduse andja tungiva-
tel põhjustel võib tähelepanema-
ta jätta. Sellisteks põhjusteks loob ta õiguse vastu-
ollu sattumist avaliku arvamisega, samuti ka üldkajulikku-¹⁷²⁾
või kõlblusvastaseks muutumist.

Reeglit - seadustele pole antud tagasiulatuvat toi-
met, väljaarvatud juhul, kui nad ise selle
endale omistavad, nimetab ta tõlgendusreeg-
likks.¹⁷³⁾

170). vt. Dernburg, op. cit., lk. 93 ja 94.

171). vt. ibid., lk. 93.

172). vt. ibid., lk. 93.

173). vt. ibid., lk. 93.

Tagasiulatuvat toimet ei luba ta õigustoimingutele, mis vastavad nende tekkimisajal kehtinud vormieeskirjadele, kuigi uus seadus neid eeskirju ei tunnusta. Ka ei luba ta tagasitoimet vana seaduse kehtivuse ajal rajatud õigussuhetele, vahet tegemata omandatud õiguste ja muul viisil saavutatud õiguste vahel. Siia asetab ta ka järgmised normid: küsimus, kas õigussuhe on õiguslikult rajatud, otsustatakse tema r a j a m i s a e g s e t e seaduste järgi. 174) Õigussuhetest kuni uue seaduse kehtestumiseni tekkinud õigustoimed ei allu uuele seadusele, samuti ei allu uuele seadusele neile suhetele manustatud toimed, kuigi protsess nende üle toimub uue seaduse kehtivuse ajal. 175) 176) Ka alluvad vanale seadusele õigussuhetest vana seaduse alusel, kuid uue seaduse kehtimise ajal kestvalt arenevad õigustoimed. 177)

Uuele seadusele allutab Dernburg aga õigused, mis seaduse kehtestumisel olid alles k u j u n e m i s e l, nagu aegumine. Samuti kaadavad uued protsessi seadused vanad. 178) 179)

Dernburg jätab erilistele seadusliikidele eeskirjadele, nn. üleminovatele määrustele, õiguse modifitseerida seaduse tagasiulatamatu toime ulatust. 180)

Ta jätab aga seadustele võimaluse ise enestele tagasiulatuvat toimet määrata. Ühe võimalusena esitab ta siin seaduse esinemise varasema seaduse a u t e n t i l i s e i n t e r p r e t a t s i o o n i n a. Kuid tema järgi võib tagasiulatuv toime ilmned ka ainult seaduse s i s u s t, kus-

174). vt. Dernburg, op. cit., lk. 94.

175). vt. ibid., lk. 96

176). vt. ibid., lk. 94 ja 95.

177). vt. ibid., lk. 95.

178). vt. ibid., lk. 95.

179). vt. ibid., lk. 96.

180). vt. ibid., lk. 96.

juures ka tagasiulatava toime ulatus on määratud seaduse sisu poolt. Kuna tagasiulatav toime on alati e r a k o r d - n e, siis ei ulatu ta kaugemale seaduse sõnaselgest ettekirjutusest.¹⁸¹⁾

Veel eristab ta nõrgema- ja tugevamaastmelist tagasiulatavat toimet.¹⁸²⁾ Nõrgemaastmelise tagasiulatava toime puhul uus seadus puudutab ainult neid varsemast õigussuhetest tulenevad õigustoimeid, mis on tekkinud pärast tema kehtestumist, kuna oma kehtestumiseni tekkinud õigustoimeid uus seadus ei puuduta.¹⁸³⁾ Tugevamaastmelise tagasiulatava toime puhul uus seadus haarab oma mõju alla ka õigustoimed, mis on tekkinud enne uue seaduse kehtestumist juba varem põhistatud õigussuhetest, eeldusel, et need toimed võivad olla pärast veel kohtuliku menetluse eesmeteks.¹⁸⁴⁾

Kuid mingil juhul Dernburg ei luba uue seaduse ajal uuesti ules tõsta varem kas tasumise, õigusjõulise otsuse või sobingu läbi lõpetatud õigustoiminguid.¹⁸⁵⁾

Sakslane Bergmann läheneb sellele küsimusele kahe üldpõhimõtte kaudu. Esiteks kõik, mis juhtus vana seaduse kehtivuse ajal, otsustatakse ka vana seaduse järgi, kuna teiseks uue seaduse ajal juhtunu allub uuele seadusele.¹⁸⁶⁾

181). vt. D e r n b u r g, op. cit., lk. 96.

182). vt. ibid., lk. 96.

183). vt. ibid., lk. 97.

184). vt. ibid., lk. 97.

185). vt. ibid., lk. 97.

186). vt. F r. B e r g m a n n, Das Verbot der rückwirkenden Kraft neuer Gesetze im Privatrecht, Hannover, 1818, lk. 10 ja 11.

Ta ütleb, et kodanikele tuleb tõendada filosoofiliselt seisukohalt, et uued normid peaksid olema vanadest eelistatavamad, samuti ka paremad teiste maade omadest.¹⁸⁷⁾ Ja sellepärast peabki seaduse üldise loomuse järgi üldine kõrgeim juriidiline printsiip olema, et kõik, mis nüüdisajal juhtub, täielikult uute seaduste järgi otsustata b, ja et samuti nüüdisaegsed seadused sellelt vaatepunktilt täielikku ja kitsendamatu t te g u s u s t nõuavad.¹⁸⁸⁾

Ühest küljest peab ta olundit selliseks, mis nõuab, et uue seaduse kehtestumiseni otsustatakse kehtinud vanade õigusnormide järgi, kas senised toimingud on õigusjõulised või mitte, kuna need õigusnormid kehtisid senini. Samuti peab ta üldiselt võimalikuks, et ta nüüdisajal nõutakse vanade õigusnormide tunnustamist õigussuhete kohta, mis on tekkinud nende kehtivuse ajal ja et üldiselt j ä t k a t a k s e m i n e v i k u s a l a n u d s u b j e k t i i v s e i d õ i g u s s u h t e i d.¹⁸⁹⁾

Teisest küljest lubab ta senise õigusliku olundi süstemi¹⁹⁰⁾ ainult niivõrd, kui võrd lubab seda praegune seadus, nii et käesajal ei saa lubada ei vanemate nõudmiste õigusjätkamist ja vanade suhete üleminekut abinõuna ega tagajärjena, samuti ei mingit toimingut, mis on vasturääkiv praegustele õigusnormidele, kõiki jätkuvald õigusi ja kestvald ju-

187). vt. B e r g m a n n, op. cit., lk. 11.

188). vt. ibid., lk. 12.

189). vt. ibid., lk. 12.

190). vt. ibid., lk. 12.

riidilisi suhteid normavad üldiselt uued seadused, silmas pidades nende praegusi omadusi ja nüüdsete seaduste järgi õiguste kestmiseks vajalikke tingimusi. See toimuvat ka siis, kui sellel läbi muudetakse või hävitatakse vanade õigusnormide poolt õigustatud õigussuhted või kunagised omandatud õigused, ja nende asemele tekivad täiesti uued õigused ja kohustused.¹⁹¹⁾

Minevikus põhistatu ja omandatu säätmist ja jätkamist ei pea¹⁹²⁾ ta siin ebaõigeks, vaid ainult kõrvaliseks põhimõtteks. Mõlemate väidete - et mineviku olmad vanade õigusnormide ja uue seaduse aegsed olmad uue seaduse järgi otsustatakse, suhe seisneb eelpool öeldu järgi tema arvates nimelt selles, et hilisem seadus kaadab varasem¹⁹³⁾ a. See ei tähendavat aga seda, et uued seadused iseendast mineviku olmi normavad. Kull omavat ta aga tähenduse, et hilisem norm peab omama nüüdisaja olmade kohta tõe te g u s u s e, kaotagu varasem norm kuitahes sa-¹⁹⁴⁾ gedasti oma toime ja tagajärje. See ei ole Bergmanni arvates seaduse loomu järgi õigusvastane toi-¹⁹⁵⁾ mimine eelnenud aega, vaid ainult üldine

191). vt. Bergmann, op. cit., lk. 13.

192). vt. ibid., lk. 13 ja 14.

193). vt. ibid., lk. 14.

194). vt. ibid., lk. 14.

195). vt. ibid., lk. 14.

p õ h i m õ t e selle kohta, mis tähendab lubada uuele seadusele õigusvastast toimet minevikku - objektidele ja subjektidele, mis tekkinud enne uue seaduse kehtestumist, nende omadustele ja toimetele.¹⁹⁶⁾

W e b e r asub tagasiulatuvat toimet eitaval seisukohal. Ta ei sea küsimuse peapunktiks reegli: "Lex non trahenda est ad praeterita, mõistet, sest tema arvates polevat võimalik rahuldavaks pidada uurimist, kas olma võib pidada mõõdunuks või mitte.¹⁹⁷⁾ Sest just selle üle vaeldavat ja tahetavat teada saada, kui kaugemale seadus võiks leida kohaldamist olmade juures, mis on toimunud enne seaduse kehtestumist.¹⁹⁸⁾

Ü l d r e e g l i n a tunnustab ta, et positiivne õigus peab eelnema toimingutele, mille kohta tal tuleb norma esineda; samuti, et seadus ei oma enne oma olelut veel mingit toimet.¹⁹⁹⁾ Ka pidavat iseenesest arusaadav olema, et õigused, mis ta annab ja kohustused, mis ta peale paneb, kui seaduse enese tagajärjed ei võinud oleleda enne seaduse avalikustamist.²⁰⁰⁾

196). vt. B e r g m a n n, op. cit., lk.7.

197). vt. A.D. W e b e r, Über die Rückanwendung positiver Gesetze. Hannover, 1811, lk.40.

198). vt. ibid., lk.40.

199). vt. ibid., lk.48.

200). vt. ibid., lk.49.

Seega oleks lähtudes eelmisest arutlusest, seaduse tagasiulatav toime materiaalses mõttes iseendale vasturääkiv ja sellena mõeldamatu, kuna ühegi seaduseandja võimuses ei seisa teha olnut olematuks või ümberpöördult.
201)

Nii ei või Weberi järgi ka ükski seadus omada sellist toimet, et enne tema avalikustamist oleksid juba olelenud õigused ja kohustused, mida sel ajal teie ei olnud olema ei olnud. Samuti ei saa ka olematuks teha kellelegi kuulunud õigusi, nagu ei või tunnustada midagi lubatuks või mittekohtinuks, mis selleni siiski lubatud ja kehtiv oli.
202)

Kui Weber ei luba küll uue seaduse tagasiulatavat toimet, lubab ta siiski uue seaduse rakendamist nõudunud juhtudele. Seda nimetab ta ise tagasiulatavaks toimeks formaalses mõttes ja seda lubavaiks põhjusiks peab ta väliselt õiglastena näivate kuritarvituste lõpetamist või üldise otsuse läbi seni kehtinud õiguse küllaldasete sätete puuduse või teadmatusse kahjulikkude tagajärgede kõrvaldamist.
204)

W e b e r ütleb, et tarvitusele võetav uus õigus kehtib ainult nüüd ja jäätulevik koh-

201). vt. A. D. Weber, op. cit., lk. 49.

Gesetze. Hannover, 1811, II. 2.

202). vt. ibid., lk. 49.

203). vt. ibid., lk. 52.

204). vt. ibid., lk. 51.

ta, s.t. tema mõju alla kuuluvad õigussuhted alates tema ole-
lu algpäävast. 205)

Ta esitab meile tuntud üldise normi, kuid veidi muude-
tud kujul: harilikult uus seadus ei oma tagasiulatavat toimet. 206)

Wächter ütleb küll, et niikaua, kui õigussuhe on põhis-
tatud või õigus omandatud vastavalt selleaegsele kehtivale
seadusele ja ka tema kaitse all, niikaua peab neid otsustama
selle seaduse järgi. Samuti tuleb toimida ka siis, kui hil-
jem muudatus toimub ja õigussuhe leiab praktiliselt raken-
dust muudatusele jürgneval ajal. 207)

Kuid ta näeb mõnikord ette ka e r a n d e i d sellest
tagasiulatamatu toime üldreeglist tungivatel põhjustel, ol-
gugi et riik satub enesega vastuollu, kui ta võtab oma sea-
duste kaitse all omandatud õigustelt ja põhistatud õigussu-
hetelt tegususe ja otsustab nende üle hiljem ellu viidud vas-
tuolulise seaduse põhjal. 208)

Edasi ütleb ta, et vana seadus ei oma e d a s i u l a -
t u v a t toimet, ega uus seadus t a g a s i u l a t u -
v a t toimet isiku riigiõigusliku seisundi puhul, mis moo-
dustavad a b s t r a k t s e d õigused. Nimelt on selle
seisundi tekkimise ja olemise põhjuseks n u u d i s a j a l
kehtiv seadus ja nad peavad, nagu isiku juriidiline omadus,

205). vt. W ä c h t e r, op. cit., lk.154.

206). vt. ibid., lk.155 ja Handbuch des im Königreiche Würt-
temberg geltenden Privatrechts. Bd.II. Stuttgart, 1842,
lk.168.

207). vt. W ä c h t e r, Pandekten, lk.55.

208). vt. ibid., lk.155.

muutuma ja lõppema koos seadusega. Samuti teki-
vad ja lõppevad Wächteri järgi koos seadusega a b s t r a k -
t s e d s i n g u l a a r s e d õigused, mis haaravad sea-
duse kaudu üldise tahte, avaliku huvi, otstarbekohasuse alu-
sel või teistel üldistel seadusandlikkrudel kaalutlustel kind-
laid isikute klasse. Sii hulka ei arva ta aga isikute poolt
omandatud k o n k r e e t s e i d õ i g u s i. ²⁰⁹⁾

Seaduse tagasiulatamatu toime reeglit lubab ta käsit-
leda t õ l g e n d u s r e e g l i n a, s.t. ei tee seda
sunduslikuks avaldatud mõtte kohaselt, mis peab alistuma sea-
duseandja tahtele. Edasi selgitab ta: kui seaduseandja seab
uue seadusega nõude, et see peab rakendusele tulema hoopis
teisiti, kui sealjuures pündutatakse ka omandatud õigusi, tu-
leb seadus rakendamisele ikkagi vastavalt s e a d u s e -
a n d j a t a h t e l e. ²¹⁰⁾ Kui seaduses on sõnaselgelt
väljendatud, et asetleidev õigusemuutmine tagasi toimib va-
rem põhistatud õigussuhetele, siis peab tagasiulatuv toime
toimima seaduse poolt m ä ä r a t u d u l a t u s e s. Nii-
sugune seadus ei oma aga tagasiulatuvat toimet vana seaduse
all lõpetatud õigussuhetele, samuti ka vana seaduse aegsele
kohtuotsusele (-menetlusele), kuigi see veel oleks alles
apellatsiooninstantsis. ²¹¹⁾

Uue seaduse tagasiulatava toime eeskirjana tunnustab
Wächter ka seaduse v ä l j e n d u s v i i s i sõnaselge

209). vt. Wächter, Pandekten, lk.158.

210). vt. ibid.,lk.159.

211). vt. ibid.,lk.159.

väljenduseta. Sellisel juhul peab aga seaduse mõte selge ja
212) kahtlusetu olema.

Tagasiulatava toime omistab ta ka seaduseandja a u -
t e n t i l i s e l e i n t e r p r e t a t s i o o n i -
l e varasema seaduse kohta. Seda interpretatsiooni pidavat
rakendama kõigile juhtudele, millele oleks rakendatud tõlgendatud varasem seadus, sest alles tõlgendus annab seadusele
tõelise sisu. Ei võinud ju seega varasem seadus algusest
peale olla rakendatud mingis teises mõttes. Ka võib seaduse-
andja varasemale seadusele omistada hoopis t e i s e m õ t -
t e, aga seaduseandja seletab uues seaduses, et ta sisaldab
ainult varasema seaduse sisu tõlgenduse. Nii sisaldab siis
see seletus eeskirjas, et uut seadust võib vaadelda ainult
t õ l g e n d a t u d s e a d u s e s i s u n a, nii et
uus seadus tagasi toimib ja tuleb igalpool rakendamisele, kus
213) ka tõlgendatud seadus oleks rakendamisele tulnud.

Ka ütleb Wächter, et autentiline interpretatsioon peab
s u u r e m a s u l a t u s e s tagasi toimima kui uus
seadus, mis omab ainult erandlikult tagasiulatava toime, sest
autentiline interpretatsioon on rakendatav apellatsioonins-
tantsis olevatele juhtudele ja puudutab juba varem lõpetatud
asju niivõrd, kui võrd sellest ei teki õiguslikke eksimusi.
Eriti kehtib see siis, kui varasemale seadusele lisatakse
teine mõte, millist väljendab autentiline interpretatsioon

212). vt. Wä c h t e r, Pandekten, lk.159.

213). vt. ibid., lk.160.

seletuses, et senini on olevas õiguses eksitud.²¹⁴⁾

W i n d s c h e i d tunnustab, et uutel seadustel pole tagasiulatuvat toimet, eeldusel, et seadus ise enesele seda e i o m i s t a.²¹⁵⁾

Ta annab ka lähemaid seletusi uue seaduse tagasiulatamatu toime kohta. Uus seadus ei puuduta õigusi, mis on õ i g u s l i k u l t k u j u n e n u d vana seaduse mõtte kohaselt. Kuid uus seadus hävitab vana seaduse alusel olevad l o o t u s e d ja v õ i m a l u s e d.²¹⁶⁾

Uue seaduse tagasiulatuvat toimet polevat vajagi sõnaselgelt väljendada, kui see selgub seaduse s i s u s t.²¹⁷⁾ Igal juhul tulevat seaduse tõeline tahe selgitada t õ l - g e n d a m i s e g a.²¹⁸⁾

Ta ei poolda Savigny vaadet, et seadused mis puudutavad õiguste olelut ja sisu, sellega ka kohe omandavad tagasiulatava toime.²¹⁹⁾

Kui seadus omistab enesele tagasiulatava jõu, siis ei kehti see Windscheid'i arvates õigusjõustunud asjadele, samuti ka alles apellatsiooninstantsis olevatele asjadele, kuna neile peab rakendama õiguse, mis kehtis esimese otsu-

214). vt. W ä c h t e r, Pandekten, lk.160.

215). vt. B. W i n d s c h e i d, Lehrbuch des Pandektenrechts 9 Aufl. Herausg. von Th. Kipp, Bd. I. Frankfurt A.M., 1906, lk.131.

216). vt. ibid., lk.133.

217). vt. ibid., lk.134.

218). vt. ibid., lk.136.

219). vt. ibid., lk.134.

220)
se ajal.

Ta ei omista tagasiulatuvat toimet seaduseandja a u -
t e n t i l i s e l e i n t e r p r e t a t s i o o n i -
l e varasema seaduse kohta, ehküll lubab teda rakendada
kõigile juhtudele, mis on põhistatud alates seletatud sea-
duse kehtestumisest. Autentilist interpretatsiooni peab ta
eelpool nimetatud juhtudele rakendatavaks sellepärast, kuna
need juhud seaduse mõtte kohaselt ei kuulu varasemasse ae-
ga.
221)

M ü h l e n b r u c h ei püstita mingisuguseid
u u s i s e i s u k o h t i, vaid võtab kokku teiste vaa-
teid. Ta ütleb, et harilikult seadus ei oma tagasiulatuvat
toimet. Ta lubab tagasiulatuvat toimet siiski niivõrd, kui-
võrd seda sisaldab a u t e n t i l i n e i n t e r p r e -
t a t s i o o n, või kuivõrd seda lubab k e h t i v õ i -
g u s või s õ n a s e l g e v ä l j e n d u s seda
määrab.
222)

Uut seadust ei või tema järgi rakendada juhtudele, mis
täitmise läbi kuuluvad minevikku. Samuti esitab ta lihtsa
ja selge reegli: lex non trahenda est ad praeterita, kuid
selle rakendamisel ilmnevad raskused, kui õigus või õigus-

220). vt. B. W i n d s c h e i d, op.cit., lk. 138. Pandekten.

9. Aufl. Herausg. von Th. Kipp, Bd. I. Frankfurt a. M., 1906

221). vt. ibid., lk. 138.

222). vt. M ü h l e n b r u c h, op.cit., lk. 115.

suhe on r a j a t u d enne seaduse kehtestumist, tuleb aga t e o s t a m i s e l e hiljem. Nii toimub õiguse põhistamise või kehtestamise juhul otsustamine seaduse järgi, mis kehtis põhistamiseks või kehtestamiseks vajaliku toimingu ajal. Raskemaks peab ta õiguslike tagajärgede seaduse alla kuuluvuse otsustamist. Jälgides õiglast ja loomulikku seaduslikku vaadet peab ta õigeks suhte õiguslike tagajärgede otsustamise nende tekkimisaegsete seaduste järgi.

Siinjuures loeb ta iseendast arusaadavaks kitsendused: vana seaduse alusel ei tohi õigusi omandada v õ i - m a l u s e põhjal, sest vana seaduse rakendamiseks peab olema mingi õiguse kindel alus või kohustustesse astumine. Ka ei tohi vana seaduse kaitse all esineda toiming, mis uue seaduse poolt on tunnustatud ü l d k a h j u l i - k u k s.

G ö p p e r t i l t on ilmunud väga tähelepanuvääriv töö seaduse tagasiulatava toime kohta, kuid kahjuks tema surm katkestas töö valmimise. Selletõttu on ka tema vaated õiguse tagasiulatava jõu kohta täpselt teadmata, kuna ta

223). vt. M ü h l e n b r u c h, op. cit., lk.115.

224). vt. ibid., lk.115 ja 116.

225). vt. ibid., lk.116.

226). vt. ibid., lk.116.

kirjutamata oli jätanud just selle osa, kuid temast on järele jäänud osa, mis käsitleb normide kokkuvõrke erandeid.

Göppert tunnustab seaduste tagasiulatamatu toime reeglist ainult üht liiki erandeid. See on nimelt siis, kui seaduse andja ise omistab seadusele tagasitoime. Ta ei pea aga selliseid seadusi nende juriidilise iseloomu poolest seadusteks, vaid nii- võrd, kui võrd neile on manustatud tagasitoime ja nad lõpetavad olevaid õigusi, vastavalt nende sisule korraldisteks (227) ühe või paljude konkreetsete juhtude jaoks. (228)

Oma eelmist väidet põhjendab ta sellega, et seadus antakse abstraktsete juhtude jaoks, korraldised aga konkreetsete juhtude jaoks. Seadusele tagasitoimet omistades on ta nagu konkreetsele juhule määratud, sest ühe isiku õiguste lõppemisega on seoses õiguste omandamine teiste poolt. (229)

Sellistele seadustele allutab ta kõik tagasiulatava toime klauslile alluvad vaidlused vastava liigi õigusjuhtude kohta, mille otsustamine peale uue seaduse kehtestumist on kohtunikule kohustuslik. (230)

227). vt. H. G ö p p e r t, Das Prinzip: Gesetze haben keine rückwirkende Kraft. Iherings Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts. Bd. XXII, Jena, 1884, lk. 158 ja 166.

228). vt. *ibid.*, lk. 159.

229). vt. *ibid.*, lk. 159.

230). vt. *ibid.*, lk. 159 ja 160.

231). vt. *ibid.*, lk. 160.

Kahtlus võib tekkida õigustulide kohta, mis seaduse
ilmumise ajal on k o h t u s a r u t a m i s e l. ²³²⁾ Ta
ütleb, et apellatsioonikohtunik peab arvestama oma otsuses
uut seadust kui otsusnormi samuti, nagu oleks teinud seda
esimese astme kohtunik, kui talle uus seadus seda esitanud
²³³⁾
oleks.

Hoopis teistsugune on asi õ i g u s v a h e n d i -
t e juures, mida õiguseeskirjad ainult rikkumise puhul
t o e t a v a d. Siin nõuab ta, et iudex ad quem peab nagu
olmase tuvastamise puhul õigusküsimuse puhul asetuma iudex
a quo seisukohale. Ta võib sellepärast ainult vaadelda, kas
vastuväidetava kohtuotsuse ajal kehtinud õigust õieti on
rakendatud; ei tohi aga tühistada otsust kokkupõrkel sea-
dusega, mis selle kohtuotsuse ajal veel e i k e h t i -
²³⁴⁾
n u d.

Seaduseandja tahe, anda seadusele tagasilulatuv toi-
me, võib olla seaduses eneses s õ n a s e l g e l t väl-
²³⁵⁾
jendatud. Kuid Göppert lubab tagasilulatuvat toimet ka
juhul, kui see ilmneb seaduse t õ l g e n d a m i s e l. ²³⁶⁾
Ta põhjendab seda sellega, et sõnaselge tagasilatava toi-
me väljendamine seaduses ei kuulu seaduse t ä i u s l i k -
k u s e juurde ja on ainult seaduse e r a n d l i k l i -

232). vt. G ö p p e r t, op. cit., lk.160.

233). vt. ibid., lk.161.

234). vt. ibid., lk.162.

235). vt. ibid., lk.166.

236). vt. ibid., lk.167.

237)
s a. Sõnaselget tagasiulatava toime väljendamist ei tohi
vaadelda kui seaduse tühiku täiendust, vaid tagasiulatav
toime peaks seaduses olema väljendatud vaikivalt, et olla
vahetult seoses seaduse sisuga.²³⁸⁾

A u t e n t i l i s e i n t e r p r e t a t s i o o -
n i tagasiulatava toime kohta avaldab ta järgmisi mõtteid.
Iga nn. autentiline interpretatsioon koosneb kahest osast.
K ä s u s t: see peab kuuluma sellele või teisele õigusele,
peab menetletama nii või teisiti; ja v ä l j e n d u s e s t,²³⁹⁾
et selle käsu sisaldab ka mõni varem seadus. T õ e l i -
n e seadus on ainult esimene osa ja omab seega tagasiulatu-
vale toimele sama palju nõudlusi kui iga teinegi seadus. Tei-
ne osa ei sisalda käsku, vaid jutustab - ta on ainult tea-
de. Ta ei nõua sõnakuulmist, vaid uskumist: ta ei pöördu
kodaniku tahte poole, mida ta alla suruda tahab, vaid nende
arusaamise poole, keda ta veenda tahab.²⁴⁰⁾

Lõpuks võtab ta autentilise interpretatsiooni käsit-
luse kokku järgmistesse normidesse.²⁴¹⁾ Autentilisel inter-
pretatsioonil pole mingit nõudlust tagasitoimele. Ta ei va-
basta kohtunikku selgitatud seaduse tõelise mõtte iseseis-
vast kontrollist ja ei takista teda seadust rakendamast te-
ma poolt avastatud seaduse t õ e l i s e mõtte alusel.²⁴²⁾

237). vt. G ö p p e r t, op. cit., lk. 168.

238). vt. ibid., lk. 168.

239). vt. ibid., lk. 192.

240). vt. ibid., lk. 193.

241). vt. ibid., lk. 198.

242). vt. ibid., lk. 198.

Erilistel olukordadel autentiline interpretatsioon moodustab tõlgendajatele autentilise tunnistuse seaduse andja vaate kohta ja annab otsuse seletatud seaduse kahemõttelisuse puhul. 243) Tõendab ta aga teist tahtesisu kui tõlgendatud seadus, siis sisaldab ta kas seaduse kitsendava tõlgenduse või hävitab oma kehtivuse minevikku, nii et autentilise interpretatsiooni kehtestumiseni tekitatud õigussuhete ja juhtude kohta rakendatakse varem õigus sel kujul, nagu ta kehtis selle valesi redigeeritud seaduse kehtestumiseni. 244)

V a n g e r o v ei esita mingeid üldisi põhimõtteid uute seaduste tagasiulatava või tagasiulatamatu toime kohta, vaid ainult s i n g u l a a r s e i d e e s k i r j u, mida ta tähtsamaks peab. 245)

Nendest üksikutest eeskirjadest esitab ta järgmisi. Kui seadus väljendab s õ n a s e l g e l t t a g a s i - u l a t u v a t t o i m e t, siis kehtib ta loomulikult juhtudele, mis varasema seaduse all esinesid. Temast jäävad täielikult puudutamata otsuse või sobingu läbi lõpetatud juhud, sest need ei kuulu enam ka vana seaduse alla, seega ka mitte uue alla. Samuti ei puuduta uus seadus apellat-

243). vt. G ö p p e r t, op. cit., lk. 198.

244). vt. ibid., lk. 199.

245). vt. V a n g e r o v, op. cit., lk. 47.

siooni instantsis olevaid asju, sest siin otsustatakse, kas kohtunik on talitanud õieti, ja seda t o o k o r d s e t e seaduste järgi.²⁴⁶⁾

Seadus võib omada ka a u t e n t i l i s e i n t e r p r e t a t s i o o n i k u j u , s . o . seaduseandja seletab temas seadusejõuliselt, et varasem seadus on õige ainult n ü ü d a v a l d a t u d mõttes. Sellest järeldab ta, et teises mõttes otsustatud juhtudel on tegemist õ i g u s e k s i m u s e g a ja uue seaduse järgi otsustatakse ka juba apellatsiooni-instantsis olevad asjad. Autentiline interpretatsioon võib toimet avaldada ka juba lõpetatud asjadele, kui osutub, et üldiste põhimõtete järgi on tegemist tööelise õiguseksimusega.²⁴⁷⁾

Kui aga uues seaduses pole väljendatud tagasiulatuvat toimet,²⁴⁸⁾ siis käseb Vangerov toimida järgmiselt. Kui uues seaduses esinevad ainult nohmid õ i g u s s u h t e p õ h i s t a m i s e kohta, siis juba grammatilise interpretatsiooni põhimõtte järgi varem põhistatud õigussuhted e i a l l u u e e l e seadusele. Samuti ei oma uus seadus tagasiulatuvat toimet põhistatud õigussuhetele, kui ta nõuab selle õigussuhte saabumiseks f a k t i l i s i e e l t i n g i m u s i , välja arvatud vorm.²⁴⁹⁾²⁵⁰⁾

246). vt. V a n g e r o v , op. cit., lk.47.

247). vt. ibid., lk.48.

248). vt. ibid., lk.49.

249). vt. ibid., lk.49.

250). vt. ibid., lk.49.

Vangerov tunnustab ka omandatud õigus-
te puutumatus ja ütleb, et seadused, mis püstitavad nor-
mid üldiselt õigussuhete kohta, ei oma tagasiulatuvat jõudu
vana seaduse all täielikult tekkinud õigussuhetele, kuigi
nende toimed avalduvad alles uue seaduse kehtivuse ajal.
Ka toonitab ta, et seaduseandjale peavad omandatud õigused
251)
puhad olema.

Eelmiste erandina esitab ta seaduse, mis normab ainult
õigussuhete toimeid. Siin haarab uus sea-
dus ka juba põhistatud õigussuhteid, mis oma toimeid pole
252)
üldse avaldanud või seda ainult osalt on teinud.

Christiansen püüab selgitada lähemalt sukt-
sessiivsete seaduste konkreetse tegususe
piire. Ta ütleb, et seaduse tegususe tõlgenduse üldine teoo-
ria, kui otsustus olmaste eeldiste juriidiliste toimete üle,
ei vii kunagi suktsessiivsete seaduste konkreetse tegususe
kindlale piirile. Selles on jäetud määramata olmaste eeldis-
te ja nende juriidiliste toimete sisu. Mau järgneb kõik sel-
lest. Olmaste eeldise all võib mõista ja mõis-
tetakse mitte ainult täiesti väljaspool õiguslikku disposit-
siooni olevat, s.t. mitte dispositio iurise läbi määratud,
tama enese paljast eeldist, vaid ka dispositio iurise läbi

251). vt. V a n g e r o v, op. cit., lk.50.

252). vt. ibid., lk.51.

253)

määratavat olmast objekti.

Olmene eeldis esimeses mõttes on ainult *m o t i i v* seaduslikule tahtmisele; teises mõttes kuulub ta seadusliku tahtmise vahenditu, juriidiliselt määratava *s i s u j u u r- d e*. Esimeses mõttes astub ta esile *e n n e* seaduse konkreetset tegusust, teises mõttes aga sellega *u h e a e g -* ²⁵⁴⁾ *s e l t*.

Mõistetakse nüüd "facta praeterita'na" olmaseid eeldusi teises mõttes, s.o. seadusliku määrangu objektina, siis on õigus üldise teooria normil: seadus ei tohi puudutada *facta praeterita't*; mõistetakse tema all aga tema paljaid, väljaspool dispositsiooni olevaid eeldusi, siis on see esitatud norm ainult *t i n g i m u s i* tõsi. Kui sellest vahest kinni peetakse, siis tulenevad seaduse loomusest järgnevad üldisimad põhimõtted suksessiivsete seaduste konkreetse te- ²⁵⁵⁾ *gususe kohta*.

Alates oma publikatsioonist leiab seadus rakendamist igalpool, kus tema dispositsiooni objekt on olemas *i n* ²⁵⁶⁾ *c o n c r e t o*. Et see objekt varasema juriidilise seaduse poolt oli teisiti määratud, ei seisa uue seaduse kohe- sel tegususel teel ees, sest uus seadus toimib omal ajal, nagu vanagi omal ajal, ja seaduse tegusus seisneb tema olma-

253). vt. C. C h r i s t i a n s e n, Über erworbene Rechte. Kiel, 1856, lk.98.

254). vt. *ibid.*, lk.98.

255). vt. *ibid.*, lk.98.

256). vt. *ibid.*, lk.98.

se objekti j u r i i d i l i s e s m ä ä r a n g u s .
Teisest küljest ei kaota vanema seaduse poolt juba konkreet-
selt määratud juhtum oma juriidilise määrangu seaduse lõppe-
misega iseenesest, sest sellele seadusele seisab vastu konk-
reetselt määratud õigus kui tema iseseisev produkt. Juhtum
satub oma juriidilises piirsuses pigemini vastuollu uue sea-
dusega ja tema kestus oleneb vastuollu sattumisest uue seadu-
se kehtivusega. See on juhtum, kui konkreetse õiguse sisu
moodustab uue seaduse vasturääkiva dispositsiooni objekti ja
sellepärast talle alistub, aga mitte, kui uue seaduse ilmumi-
se ajal tema dispositsiooni objekt konkreetset juhul kuulub
minevikku; sest uut seadust võib ainult seal rakendada, kus
on olemas tema dispositsiooni objekt.²⁵⁷⁾

Ta ütleb, et uus seadus võib küll oma dispositsiooni
siduda *facta praeterita*'ga, ilma et ta seejuures puudutaks
mineviku õigust,²⁵⁸⁾ kui ainult dispositsiooni m ä ä r a -
t a v objekt kuulub nüüdiseaga.²⁵⁹⁾

Ta lubab seaduseandjal pörgata tagasiulatava toime kee-
lu vastu ainult sellelähbi, et ta laenab minevikust seadusli-
ku dispositsiooni objekti, mis küll tõeliselt võimatu on,
kuid f i k t s i o o n i lähbi saab juriidiliselt võimali-
kuks sellega, et seadus lüüetab möödunud olmale juurde

257). vt. C h r i s t i a n s e n, op. cit., lk. 99.

258). vt. *ibid.*, lk. 99.

259). vt. *ibid.*, lk. 99 ja 100.

j u r i i d i l i s e p i i r s u s e, mida varasem õigus
temale ei ole tõeliselt andnud, et lasta olma õiguslikult
edasi toimida nüüdise ajal ja tulevikus. 260)

See on Christianseni järgi piir, millest seespool seaduseandjale õigusidee järgi iga keeld on siduv. Ta peab, vastavalt materiaalsele tööle, minevikku tema j u r i i d i l i s e s p i i r s u s e s tunnustama varasema õiguse kaudu ja ei tohi talle juurde luuletada mingit piirsust, ta ei pruugi aga lasta seda piirsust tulevikus toimida, vaid võib tema kohale asetada teise määrangu, mis otsekohe tegususse astub igalpool, kus selle objekt nüüd esineb. 261)

Aga ta annab sellele keelule k o h t u n i k u suhtes palju suurema ulatuse. Et uut seadust seaduseandja mõtte kohaselt rakendada tagasiulatava toimetä, peab ta uue seaduse rakendamise vältimiseks kõik vana seaduse järgi juba k o n k r e e t s e l t o t s u s t a t u d juhud, et eelpool püstitatud põhimõtte järgi mitte sattuda kollisiooni uue seaduse kehtivusega, ehkki seaduseandja võiks allutada uuele seadusele need samad juhud teisiti väljendatud dispositio iurisega, pöramata sealjuures keelu vastu. 262)

Ka tunnustab ta, et omandatud õiguste suhtumises seaduste rakendamisele omab tagasiulatava toime keeld suurt tähtsust: elulise tähenduse seaduse kohtulikule rakendusele, kuid väiksema tähenduse seaduseandjale. 263)

260). vt. C h r i s t i a n s e n, op. cit., lk.100.

261). vt. ibid., lk.100.

262). vt. ibid., lk.100.

263). vt. ibid., lk.104.

Ta lubab s e a d u s e a n d j a l lõpetada iga oman-
datud õiguse, isegi vahet tegemata juba põhistatud, kuid täi-
de viimata ja võimalikkude tulevaste toimingute vahel, pör-
kumata sealjuures tagasiulatuva toime keelu vastu. ²⁶⁴⁾

P u c h t a lubab seaduse kehtestumise algmomendiks
määrata aja ka enne seaduse ilmumist, kusjuures seda seadust
rakendatakse kui teatud aeg v a r e m k e h t i n u t, na-
gu mingi varasema seaduse interpretatsiooni. ²⁶⁵⁾

Ta ütleb, et enne kehtestumist ei oma seadus mingit jõu-
du. Seadus on kohaldatav ainult tulevatele juhtudele (facta
futura), aga mitte varasematele (facta praeterita). ²⁶⁶⁾

Eriti tõstab ta esile juhtumi v a n u s e m ä ä r a -
m i s e. ²⁶⁷⁾ Ajalise momendi määramisel pole mingit raskust,
kui olmal on kindel ajamoment; on olmal aga kestev ja pole lõp-
penud uue seaduse kehtestumise ajaks, siis pole ta ka factum
praeteritum. Samuti pole factum praeteritum möödunud olma
t o i m e, kui ta pole oma allikaga nii l a h u t a m a -
t u l t s e o t u d, et temaga koos ka olmal uue seaduse mö-
ju alla satub. ²⁶⁸⁾

264). vt. C h r i s t i a n s e n, op. cit., lk. 104 ja 105.

265). vt. P u c h t a, op. cit., lk. 168.

266). vt. ibid., lk. 168.

267). vt. ibid., lk. 168.

268). vt. ibid., lk. 169.

Kuid Puchta astub ka omandatud õiguste kaitseks välja ja ütleb, et seadus, mis tahab muuta omandatud õigusi, peab alluma vanale seadusele.²⁶⁹⁾

G l u c k avaldab oma arvamuse järgmiselt. Kuna uuel seadusel enne oma teatavakssaamist siduvat jõudu ei olnud, siis järgneb, et uued seadused puudutavad harilikult t u - l e v a s i, aga mitte m ö ö d u n u d toiminguid.²⁷⁰⁾

Möödunud toiminguteks nimetab ta niisuguseid, mis enne uue seaduse kehtestumist on saavutanud o l u l i s e t ü i u s l i k k u s e.²⁷¹⁾ Olulise täiuslikkuse saavutamise küsimus on seda tühtsam, et mõnikord on väga raske eralda da möödunud toimingut tulevasest.²⁷²⁾ Möödunud toiming võib tulevasega olla ka nii seotud, et neid peab vaatlema ühe toiminguna. Et toimingu olulise täiuslikkuse saavutamist kindlaks määrata, peab hästi tuttav olema sellise õigusliku toimingu l o o m u s e ja o l u l i s t e s ä t t e g a.²⁷³⁾

Toimingu kohta, mis on küll lõppenud enne uue seaduse kehtestumist, aga mille toime on olenev tulevasest toimingust, annab ta järgmise reegli: toimingutele, mille toime

269). vt. P u c h t a, op. cit., lk. 169.

270). vt. G l u c k, op. cit., lk. 138.

271). vt. ibid., lk. 139.

272). vt. ibid., lk. 139 ja 140.

273). vt. ibid., lk. 140.

või täitmine oleneb tulevastest toimingutest; mis korraga ei täitu, vaid peavad korduma, ei või vaadata kui "ad negotia praeterita'le," vaid neid peetakse t u l e v a s t e k s niivõrd, kui võrd nende täitmise hagemise aeg ei ole möödunud enne uut seadust. ²⁷⁴⁾

Kui õigustoiming on sooritatud t i n g i m u s e g a, mis täitub alles tulevikus, ei allu toiming siiski uuele seadusele, sest täitumisega asetub tingimus tagasi toimingu sooritamise momendile. ²⁷⁵⁾

Üldisele reeglile annab ta ka mõned e r a n d i d. Tagasiulatuvat toimet omab seadus juhul, kui see on talle seaduseandja poolt s õ n a s e l g e l t antud, lähtudes üldisest heaolust. ²⁷⁶⁾ See tagasiulatuv toime ei kehti selleks ajaks sobingu, tasumise või õigusjõulise otsuse läbi l õ - p e t a t u d t o i m i n g u t e l e. ²⁷⁷⁾ Ka juhul, kui uus seadus on ainult vana seaduse s e l e t u s, annab uus seadus - lex declaratoria - otsuse kõigile otsustamisel olevatele õigusjuhtudele. ²⁷⁸⁾

Ta lubab uue seaduse rakendamist, kui see määrab karistuse teo eest, mis varem karistamatu, kuid oli lubamatu loomuliku või kodanliku õiguse poolt. Juhtudele, mis juba varem on otsustatud õigusjõuliselt, ei saa seda seadust raken-

274). vt. G l ü c k, op. cit., lk.141.

275). vt. ibid., lk.143.

276). vt. ibid., lk.144.

277). vt. ibid., lk.145.

278). vt. ibid., lk.145.

279)
dada.

Protsessikorda muutev seadus rakendatakse ka varem al-
gatatud menetlustele. ²⁸⁰⁾

Lõpuks lubab ta uuele seadusele tagasiulatava jõu, kui
seadus sisaldab kodanikele kasulikke korraldusi. ²⁸¹⁾

K e l l e r ei tunnusta üldist reeglit: iga seadus
peab kehtima tulevastele, aga mitte varasematele juhtumite-
le. Ta nimetab seda reeglit ebamääraseks, paljutähendavaks
ja seetõttu kõlbmatuks. Temal ei olewat nimelt selge, mida
tähendavat "j u h t u m". On "juhtum" antud õigussuhte
jaaks põhistatud olmad, kas põhistatud olmade kogu või ainult
üks neist? ²⁸²⁾

Õigeteks tunnustab ta reeglid: seadused ei oma tagasi-
ulatuvat toimet - ja - uus seadus ei tohi vähendada oman-
datud õigusi. Nende reeglite kitsendusena ta ei luba tagasi
toimida seadustel, mis puudutavad omandatud õigusi ja lubab
seda seadustel, mis käsitlevad õigussuhete olelut ja loomu. ²⁸³⁾

Kuna Keller oma vaadetes täielikult ühineb S a v i g-
n y 'ga, pole vajalik neid siin lähemalt vaadelda. ²⁸⁴⁾

279). vt. G l ü c k, op. cit., lk. 145 ja 146.

280). vt. ibid., lk. 146.

281). vt. ibid., lk. 147.

282). vt. D. F. L. K e l l e r, Pandekten. Leipzig, 1861, lk. 24.

283). vt. ibid., lk. 24.

284). vt. G ö p p e r t, op. cit., lk. 91.

G i e r k e esitab meile järgmisi vaateid. Kui uus seadus astub vana asemele, siis meie õigustunne nõuab, et uus seadus kehtiks ainult tulevikus, aga mitte minevikus. Sellepärast meie eitame uue seaduse tagasiulatuvat toimet ja tunnustame seega vana õiguse edasikostvat rakendatavust tema valitsusajast nüüdisaega toiminud õigussuhetele. 285)

Tagasiulatamatu toime printsiibi esitab ta kahes normis. Keelav on: uus õigus e i p e a tagasitoimima ja tõlgendav: uus õigus e i t o i m i tagasi. 286)

Keelav õigusnorm puudutab õigusomandamise s u b j e k t i. Sellepärast on ta autonoomsete põhiseaduste suhtes vaevalt täielikult sundiv, seaduste suhtes ainult niivõrd välispidiselt kaitstud, kui võrd seadusiandev riik allub õ i g u s k o n t r o l l i l e. Ta võib ka seaduste suhtes olla tõeline õigusnorm. Sellisena on ta ka mõnes põhiseaduses sõnaselgelt valandatud. Kui see norm kehtib, siis täidab ta kõik õigusnormi olulised tunnused, kuna tema aluseks on üldise õigusteadvuse väljendus ja riigivõim tõmbab esitatud tahtepiirid kui õigustõkked. Kuid riikides, kus valitsusvõimul puudub järelevalve asutis, ei oma tagasiulatava toime keeld f o r m a a l s e, vaid m a t e r i a a l s e tähenduse. Väljastab seaduseandja tagasiulatava toimega seaduse, on see kõigile alamatele formaalse kõikvõimsuse põhjal siduv. 287)

285). vt. G i e r k e, op. cit., lk. 185 ja 186.

286). vt. ibid., lk. 187.

287). vt. ibid., lk. 188.

Kuid formaalne kõikvõimsus ei saa katta tagasiulatava toimega seadust, mis puudutab õigust, mida kaitseb riigist rippumatu võim.²⁸⁸⁾

Tõlgendav õigusnorm puudutab igatiht, sest ta sisaldab üldise siduva väljendi uute õigusnormide reeglipärase tegevuse üle. Niivõrd omab ta tagasiulatamatu toime printsiip põhiseaduste ja seaduste juures võrdse jõu.²⁸⁹⁾

Kohtunik peab andma seadustele tagasiulatava toime, kui see on seaduses eneses s õ n a s e l g e l t v õ i k a v a r j a t u l t väljendatud.²⁹⁰⁾ Ta loeb kahtlaseks tarvitada n õ r g e m a j õ u l i s t tagasitoimet, mis eraldab vanast õigussuhtest ta toimed, jätab puutumata aga senisest tegususest tekkinud konkreetset õigused ja kohustused. Kui tahetakse t u g e v a m a a s t m e l i s t tagasiulatavat toimet, siis kahtleb ta uue seaduse mitterakendamist õigussuhtele, mis on kindlaks määratud vanema õiguse alusel, kuigi menetlus toimiks veel apellatsiooninstantsis. Ka on kahtlane, kas tugevamaastmeline tagasiulatav toime peatub mitte ainult õigusjõulise otsuse, vaid ka vanema õigussuhte täitmise või sobingu läbi tulenenud lahenduse ees.²⁹¹⁾

Ta ütleb ka, et tagasiulatava toime keelule ei räägi vastu tagasiulatava toime kasutamine a u t e n t i l i s -

288). vt. G i e r k e, op. cit., lk.189.

289). vt. ibid., lk.189.

290). vt. ibid., lk.189.

291). vt. ibid., lk.190.

te interpretatsioonide puhul. Autentiline interpretatsioon pole uus õigus, vaid õige arusaamine vanast seadusest.²⁹²⁾

Tagasiulatamatu toime printsiibi sisuna esitab Gierke järgmist. Tagasiulatamatu toime peasisu eraõiguses on omandatud õiguste kaitses.²⁹³⁾ Olgugi, et subjektiivne õigus on tekkinud objektiivse õiguse alusel, ei muutu ta objektiivse õiguse muutumisel. Kehtiv õigus tunnustab omandatud õiguste all õigusi, mis ei allu seadusandlikule sissetungile. Kehtiva seaduse alusel on omandatud õigused need, mis erilise omandamis põhjuse alusel kuuluvad oma subjektile. Ka on tema tulevased toimed temast lahutamatud.²⁹⁴⁾ Omandatud õigused pole alles omandatavad õigused,²⁹⁵⁾ samuti mitte erilised seaduslikud õigused, mis on õigusnormiga põhistatud kõigile isikule või isikute klassile.²⁹⁶⁾

Samuti muutub iga omandatud õigus alusetuks, kui õigusinstituudi lõpetamisega või asendamisega tema olelemise õiguslik võimalikkus ära võetakse.²⁹⁷⁾

Kierulff tunnustab tagasiulatava toime keelu tsiviilõiguses üldiselt,²⁹⁸⁾ ja ütleb, et see on ju-

292). vt. Gierke, op. cit., lk.190 ja 191.

293). vt. ibid., lk.191.

294). vt. ibid., lk.192.

295). vt. ibid., lk.193.

296). vt. ibid., lk.194.

297). vt. ibid., lk.194.

298). vt. Kierulff, op. cit., lk.63.

riidiline põhimõte, põhidogma, mida ei saa dedutseerida mingist kõrgemast juriidilisest alusest, vaid mis omab endast kõrgemana ainult k a s u l i k k u s e — p õ h j u s e.²⁹⁹⁾

Selle põhimõtte rakendamise eeldusteks peab ta: 1) et uus seadus midagi u u t määrab, s.t. sisaldab oma õigusdispositsioonis vanast seadusest hõlbiva määrangu, nii et mõlemad seadused puudutavad sama sisu, aga normavad teda erinevalt.³⁰⁰⁾

2) Et kohtunik peab otsustama uue seaduse kehtivuse ajal vaidlusküsimuse, mis oma objekti järgi allub mõlemale seadusele, ükskõik kas ta enne uue seaduse publikatsiooni oli kohtulikul toimetusel või mitte.³⁰¹⁾

3) Et kohtulik otsustamine puudutab enne uue seaduse publikatsiooni juhtunud sündmust³⁰²⁾ ja kokkub vana seaduse olmaste eeldistega. Siin moodustab piiri uue seaduse p u b l i k a t s i o o n. Hiljem tekkinud olmad otsustuvad uute normide järgi, varem juhtunud olmad kuuluvad aga vana seaduse mõju alla. Selle põhimõtte õige rakendamine oleneb aga "facta praeterita" mõistest.³⁰³⁾ "Facta praeterita" all mõistab ta selliseid olmi, mis vana seaduse järgi kuuluvad kindla õigustoime põhjustamise juurde ja on täielikult olemas

299). vt. K i e r u l f f, op. cit., lk.64.

300). vt. ibid., lk.65.

301). vt. ibid., lk.65

302). vt. ibid., lk.65

303). vt. ibid., lk.66.

juba vana seaduse kehtivuse ajal. ³⁰⁴⁾

Seadus toimib, kui temas esinev õigussätte tõelist tunnustamist leiab. Eelmise dogma põhjal võivat ka vana seadus leida tunnustamist peale uue seaduse publikatsioonil, aga ainult siis, kui tema õigussätte põhjus juba v a r e m a l t on esinenud täielikult. ³⁰⁵⁾ Veel läheb ta edasi, et mingi dogma rakendamise nõudeks pole võimalikkus, vaid kindlale subjektile põhistatud õ i g u s e t õ e l i k k u s. ³⁰⁶⁾

Tagasiulatamatu toime reeglit lubab ta kõrvaldada ainult seaduseandja v a s t u p i d i s e t a h t e g a. ³⁰⁷⁾ Kuid sealjuures sõnaselgelt väljendatud tagasiulatav toime ei tohi puudutada suhteid, mis lõpetatud tasumise või sobinguga või kinnitatud kohtuliku otsusega. Siinjuures polevat oluline, kas otsus on juba õigusjõuline või mitte, sest ka apellatsioonikohtunik peab otsustama esimese kohtuotsuse ajal kehtivate seaduste järgi. ³⁰⁸⁾

Tagasiulatava toime keelu reeglist ei tee Kierulff mingid erandeid. Brandiks ei saa olla ei k e e l a v a d seadused ega a u t e n t i l l i n e i n t e r - p r e t a t s i o n, sest see reegel käsitleb ainult tõeliselt uusi seadusi. Autentiline interpretatsioon pole mingi uus seadus, vaid vana seaduse sisu selgitus. Selle mõiste järgi selgub iseenesest, et tema sisu kehtestub interpreteeritava seaduse avaldamise silmapilgul. ³¹⁰⁾

304). K i e r u l f f, op. cit., lk. 67.

305). vt. ibid., lk. 68.

306). vt. ibid., lk. 69.

307). vt. ibid., lk. 70.

308). vt. ibid., lk. 71.

309). vt. ibid., lk. 71.

310). vt. ibid., lk. 72.

Böckingi järgi õigusmäärus kui ta h e t
a v a l d a v norm ei või omada tagasiulatuvat toimet. Ta
ei tunnusta tagasiulatumatut toime keelu eranditeks ei sea-
duseandja autentilist interpretatsiooni ega oleva õigusmää-
ruse kordamist.³¹¹⁾

H o l z s c h u h e r eristab Savigny eeskujul kaht
liiki seadusi. Esiteks ü l d i s e d õ i g u s e e s k i r -
j a d õiguse tekkimise, kestuse ja lõppemise üle asjadele
ja isikutele, ja teiseks seadused, millega riik tunnustab
ja normab erilisi õ i g u s i n s t i t u u t e, mille vas-
tu riik kas kõlbelistel või poliitilistel põhjustel posi-
tiivset huvi tunneb.³¹²⁾

Edasi puudutab ta ainult esimest liiki seadusi. Need
seadused toimivad ainult tulevastele juhtudele, ei puuduta
aga möödunud juhte. Ka apellatsiooni instantsis olev asi ot-
sustatakse seaduse järgi, mis kehtis esimese otsuse ajal.³¹³⁾
Juhul, kui seaduseandja annab uuele seadusele sõnaselgelt
tagasiulatuvat toime, jäävad sest puutumata sobinguga, tasu-
misega või kohtuotsusega lõpetatud asjad.³¹⁴⁾

Tagasiulatuvat toimet lubab ta d e k l a r a t i i v -
s e t e l e seadustele, mille hulka ta loeb ka autentilise
interpretatsiooni, seletatud seaduse kehtestumiseni.³¹⁵⁾

311). vt. B ö c k i n g, op.cit., lk.41.

312). vt. R. H o l z s c h u h e r, Theorie und Casuistik des
gemeinen Civilrechts, I. 3. Aufl., Leipzig, 1863, lk.43.

313). vt. ibid., lk.44.

314). vt. ibid., lk.45.

315). vt. ibid., lk.45.

T h i b a u t tunnustab uue seaduse kehtivust ainult tulevastele toimingutele, aga mitte möödunutele. ³¹⁶⁾ Möödu-
nud toimingute all mõtleb ta selliseid, millega on o m a n -
d a t u d õigusi. ³¹⁷⁾

Tagasiulatuvat toimet lubab ta seaduseandja a u t e n -
t i l i s e i n t e r p r e t a t s i o o n i l e varasema
seaduse kohta selle seaduse p u b l i k a t s i o o n i -
p ä e v a n i. Veel lubab ta tagasiulatuvat toimet juhul, kui
see on seaduseandja poolt seaduses s õ n a s e l g e l t
väljendatud. ³¹⁸⁾ Siinjuures teeb ta kitsenduse, et pole ta-
gasiulatuvat toimet sobinguga, tasumisega või kohtuotsusega
lõpetatud toimingutel, otsustatud tüliasjadel ja juba teises
instantsis olevatel õigusjuhtudel. ³¹⁹⁾

B i e r l i n g i järgi kõik tahteväljendused, nagu
seadused, käsud, normid jne. võivad korraldada ainult t u -
l e v i k u suhtes. ³²⁰⁾

Ta aga ei pea v a l e k s ka väljendit "tagasiula-
tuv toime", sest keegi ei kahtlevat selles, et ka tagasiula-
tuva toimega seadus kohaldatakse esmajoones tulevikus. Uue
seaduse rakendamise enne tema tekkimist olnud suhetele ja

316). vt. T h i b a u t, op. cit., lk. 21.

317). vt. ibid., lk. 22.

318). vt. ibid., lk. 22.

319). vt. ibid., lk. 23.

320). vt. E. R. B i e r l i n g, Juristische Prinzipienlehre,
Ed. I. Leipzig, 1894, lk. 125.

olmastikele, mis on normatud ja otsustatud selleaegsete keh-
tivate seaduste põhjal, ei poolda ta kindlalt, vaid asub ses
küsimeses k a h t l e v a l seisukohal ja väljendab seda
321)
küsivalt.

Lõpuks ütleb ta, et seaduse tagasiulatuv toime on õie-
ti t õ l g e n d u s k ü s i m u s, millele saab vastuse
kas küsimuses oleva seaduse sisust või sellest positiivsest
322)
õigusest, mille juurde seadus kuulub.

Vene teadlane Š e r š e n e v i t š vaatleb print-
siipi, et seadus ei oma tagasiulatuvat toimet, kahest vaate-
punktist: 1) seadusandliku tegevuse printsibina ja 2) koh-
tu- ja haldustegevuse printsibina. 323)

Ta lubab s e a d u s e a n d j a l, lähtudes otstar-
bekohasuse seisukohast, tähelepanemata jätta määrust "sea-
dus ei oma tagasiulatuvat toimet". Seda määrust s e a d u -
s a n d l u s p o l i i t i l i s e l t vaadeldes tunnustab
ta, et see määrus ei seo seaduseandjat j u r i i d i l i -
s e l t. Ta tunnustab, et seaduseandja tahe on t u g e -
v a m õ i g u s e s t ja seetõttu oleneb seadusele tagasi-
324)
ulatava toime andmine t e m a s u v a s t.

Seadusele tagasiulatava toime andmisel seaduseandja

321). vt. B i e r l i n g, op. cit., lk. 125.

322). vt. ibid., lk. 125.

323). vt. Š e r š e n e v i t š, op. cit., lk. 403.

324). vt. ibid., lk. 403.

võib sattuda mitte juriidilistele, vaid fakti-
lile taktistustele, mis ilmnevad nende ühis-
kondlikkude nähete jälgede tasandumises, mille kohta seadus
kavatseti anda.³²⁵⁾

Kui riigivõim minetab õigusliku korra kindluse, astub
riigivõimule vastu ainult faktiline ebaotstarbekohasus sea-
duse tagantjärele rakendamisel. Põhimõtte"seadus ei oma ta-
gasiulatuvat toimet" ignoreerimine looks tasakaalutuse ühis-
kondlikkudes suhetes, kindlusetuse omandatud õigustes, nii
et sellega kaotaks oma tasakaalu ka õiguskord.³²⁶⁾

Õigusliku korra põhiväärtus seisneb selles, et igalüks võib
oma käitumise kokkukõlastada varem ilmunud seadustega. See
võimalus kaoks aga kohe, kui tuleksid arvesse mitte ainult
kehtivad normid, vaid ka need, mis võidakse veel
kehtestada.³²⁷⁾

Ta jõuab otsusele, et poliitika vaatekohast on otstar-
bekohane anda seadusele tagasiulatuv toime.³²⁸⁾

Vaadeldes seda küsimust dogmaatilisel
seisukohalt, ütleb Šeršenevitš, et valitsuse organid kohtu-
ja haldusaladel ei või mingil tingimusel anda seadus-
tele tagasiulatuvat toimet.³²⁹⁾

Tema seisukohalt ainult õigusteooria

325). vt. Šeršenevitš, op. cit., lk. 403.

326). vt. ibid., lk. 403.

327). vt. ibid., lk. 404.

328). vt. ibid., lk. 406.

329). vt. ibid., lk. 406.

võib määrata tagasiulatuva toime piirid, võib eraldada õigusvallas, mis on juba möödunud ja mis ei ole veel möödunud. Ta ei pea küllaldaseks teooriat omandatud õiguste kohta, kus koos omandatud õigustega tuuakse esile ka lihtsad lootused. Ütlus "omandatud õigused" seatakse õiguse filosoofias vastamisi juuresündimisega loodud õigustega, kuid vaadeldavas teoorias see ütlus on vastuasetatav "mitte sunniteel saadud õigustele", kust tuleb ka piinlik kaksikmõiste.³³⁰⁾

Ta ise püstitab järgmised vaated. Iga uus seadus satub juriidiliselt suhete keerisesse, kus ühed on juba kustunud, teised tekivad, kolmandad (suurem osa) edasi kestavad. Kõik need suhted, vaatamata nende loomale, põhinevad mingil j u r i i d i l i s e l o l m a l. Juriidiline olm on algusmomentiks selles vältavas seisundis, mida nimetatakse juriidiliseks suhteks. Juriidilise olma tekkimine on mineviku ja tuleviku otsustavaks vahetegi jaoks õiguslikus sfääris. Juriidiline olm on a j a m o m e n t ja seetõttu on teda kergete ühendada uue seadusega, mille kehtestumine on ka ajamoment.³³¹⁾

Küsimuse otsustamiseks, missugune seadus, kas uus või vana, peab rakenduma antud juriidilises suhtes, on tarvilik määrata, kas juriidiline olm, millel ta põhjeneb, tekkis enne uue seaduse kehtestumist või peale seda momenti. Esimesel juhul tuleb rakendamisele vana, teisel juhul uus seadus.

330). vt. Š e r š e n e v i t š, op. cit., lk.407.

331). vt. ibid., lk.408.

Dogmaatiliselt vaatekohalt ei saa uut seadust rakendada suhetele, mis põhinevad juriidilistel olmadel, mis on olnud enne uue seaduse kehtestumist. Juriidiline suhe on vaid juriidilise olma järeldus, ja sellepärast peab seadus kogu oma jõuga pöörduma s u h t e a l l i k a l e, aga mitte järeldusele.³³²⁾

Venelane T r u b e t s k o j leiab, et r i i g i h u v i d e s on kasulik, kui uus seadus ei hävita varasema seadusega omandatud isiklike õigusi. Seepärast ei luba ta seadusele, mis kuidagi vähendab üksikute isikute õigusi, tagasiulatuvat toimet.³³³⁾

Erandina sellest reeglist lubab ta tagasiulatuvat jõudu seadusele, mis loob täiuslikumad vormid kohtumõistmiseks.³³⁴⁾

Samuti ei luba ta tagasiulatuvat toimet seadusele, mis muudab õiguste omandamise korda.³³⁵⁾

Tagasiulatuv toime võib olla ka õigusinstituuti muutval seadusel. Selle seaduse ilmumisega hävinevad kõik õigused, mis põhinesid kaotatud instituudil.³³⁶⁾

Silt teeb ta erandi a v a l i k k u d e õ i g u s t e kohta, mille suhtes ta rakendab tagasiulatuva toime reegli, sest riik ei garanteeri kodanikkudele avalikke õigu-

332). vt. Š e r š e n e v i t š, op. cit., lk.408.

333). vt. Kn.E.N. T r u b e t s k o j, Lektsij po entsiklopedij prava. Moskva, 1916, lk.149.

334). vt. ibid., lk.150.

335). vt. ibid., lk.150.

336). vt. ibid., lk.151.

si, mis on vastuolus või kahjulikud üldisele hüvitolule. 337)

Eitavale seisukohale asub ta ka autentilisele interpretatsioonile tagasiulatava toime andmises, sest seaduseandja võib varasema seaduse tõlgendusele anda täiesti

u u e m õ t t e ja luua seega uued juriidilised normid. 338)

Itaallane G a b b a asub ühel arvamusel sakslase Lassalle'iga, kuid on selle õpetust mitmeti täiendanud.

Gabba järgi on omandatud õigused kõik õigused, mis on olma tagajärjed, mos on oma tekkimisaegse seaduse järgi võimaline t õ e n d a m a o m a n d u s t ja ühtlasi otsekohe on üle läinud isiku varandusse, kuigi nad jõustatakse alles uue seaduse ajal. Omandatud õiguste hulka loeb ta mitte ainult ühe olma või isiku teo mõjul omandatud õigused, vaid ka õigused, mis pole omandatud niisugusest olmast või teost, s.t. õigused, mis omandatakse kas ipso iure või seaduse järgi.

Omandatud õiguste vastanditeks loeb ta a b s t r a k t s e d s e a d u s e v õ i m e d, milles sisaldub kas eeldus õiguse omandamiseks või võimalus neid omada ja tarvitada. Ootusi peab ta teisest küljest ühe õiguse omandamise loetusteks, mille aluseks on kehtivad normid ja mis pole veel muutunud õigusteks.

Kuna tema järgi uus seadus ei või ega tohi kahjusta-

337). vt. Kn. E. N. T r u b e t s k o j, *op. cit.*, lk. 152. *Ulopedij*

338). vt. *ibid.*, lk. 153.

da omandatud õigusi, omistas ta tagasiulatava toime seaduse võimele ja lootustele. Sest need ei moodusta õigusi, mis kindlalt oleksid isiku v a r a d, kuhu kuuluvad eraõigused. Teisele poole jätab ta õiguste seeria, millelt ta võtab ära tagasiulatamatu toime printsiibi. Sinna hulka loeb ta ka a v a l i k õ i g u s e, kuna ta nende hulka kuuluvaiks ei loe omandatud õigusi. 339)

Põhjalikuma ülevaate esitamise siinjuures veel itaallase R u g g i e r o teooriast. See on järgmine.

Meil pole tegemist mingisuguse tagasiulatamatu toime printsiibiga, mille randiks oleks tagasiulatuv toime, vaid kahe p a r a l l e e l s e p r i n t s i i b i g a. Üks neist rõhutab, et vana seadus jätkaks toimet ka nendele ol- madele, mis avalduvad alles uue seaduse ajal, kuna teine rõhutab seda, et uus seadus peab toimima ka minevikus, allu- tades olmad, mis olelevad minevikus. 340)

Üldiselt oln peab alistama seadusele, mis kehtis te- ma t e k k i m i s a j a l, ka siis, kui ta täitus teise normi kehtivusaajal. Ürides ühelt poolt täitunud fakte ja tema vahetordi, teiselt poolt aga seaduse loomast, võime alles otsustada, kas pikendada kõrvaldatud normile tema normatiivset mõju või mitte. 341) Jättes ka kõrvale üksiku-

339). vt. G a b b a, Teoria della retroattività á della leggi. 3 tr., Torino, 1891-98.

340). vt. R u g g i e r o, Istituzioni di diritto civile. Vol. I. Messina, 1929, lk. 166.

341). vt. ibid., lk. 166 ja 167.

te juriidiliste instituutide ja vahekorradade uurimise ja positiivsed normid, mis on otstarbekohasuse ja õiglustunde mõttes silmnähtavalt erisugused, võiksime üldised juhtmõtted ja printsiibid määrata järgmiselt.

A v a l i k õ i g u s e s peaks lubatama seadustele tagasiulatuvat toimet, kui see on vajalik riigi ja avaliku korra huvides. ³⁴³⁾ Eraõiguses võiksid üldised printsiibid olla järgmised: ³⁴⁴⁾

a) I s i k u- j a p e r e k o n n a õ i g u s e d. Õigus- ja teovõime on määratud igal üksikul mõnendil sel ajal kehtiva seadusega. Seepärast rakendatakse ka nende õiguste kohta käiv seadus otsekohes, olgugi et ta kitsendab, võtab ära või laiendab õigusi, mida eelmise seadus lubas või keelas. Kuna need õigused reguleeritakse teotsemisega seaduse poolt, siis neid puudutav uus seadus ei oma juba täitunud olmadele tagasiulatuvat toimet, kui nad on täidetud varasema seadusega õigustatud poolt.

Ka p e r e k o n n a õ i g u s e kohta, milles üldine huvi valitseb erahuvi üle, kehtib sama. Uus seadus alustab enesele juba kujunenud vahekorrad ja korraldab neid, arvestamata eelmist seadust. Nii langevad otsekohes uue seaduse mõju alla abikaasade isiklikud vahekorrad, abielu lahutatavus või lahutamatus, vanemate ja laste isiklikud va-

342). vt. R u g g l e r o, op.cit., lhk. 167.

343). vt. ibid., lk. 166.

344). vt. ibid., lk. 167.

hekorrad, abiellumisvõime, eestkostmine ja hooldamine. Kuid ka siin uus seadus ei puuduta vana seaduse kehtivuse ajal t ä i t u n u d o l m i. ³⁴⁵⁾ Perekonna varalisi vahetordi reguleerib otsekohe uus seadus ainult siis, kui neist on huvitatud üldsus. ³⁴⁶⁾

b) A s j a õ i g u s e d. Asjade õiguslikud omadused alluvad legislatiivsetele muutustele ja m u u t u v a d seepärast k o o s n o r m i d e g a. Otsekohe kehtestuvad seadused, mis puudutavad asjaõigusi (omandiõigus, servituudid jt. iura in re aliena); mis peamiselt puudutavad sotsiaalset ja avalikku huvi, alluvad otsekohe uuele seadusele. Kuid vana seaduse ajal omandatud õiguste kestuse ja kehtivuse üle otsustab vana seadus ja need õigused säilitavad kehtivuse. Kuid s o t s i a a l s e s t h u v i s t tingituna võivad tunnustamata jätta omandused, kui mingi omandamisviis või asjaõigus leitakse vastukäiv olevat järgmise seadusandluse printsiipidele. ³⁴⁷⁾

c) K o h u s t u s õ i g u s e d. Kõik kohustused ja neist tekkivad mõjud alluvad s õ l m i m i s a e g s e l e seadusele. Kuid seda tagasiulatamatut toimet võib kitsendada avaliku korra huvides, mis nõuab uut normi ja ei tunnusta kohustuslepinguid, millised ta leiab kõlblusvastastena või lubamatutena. ³⁴⁸⁾

d) P ä r i m i s õ i g u s e d. Nii testamentaarsol kui ka seadusjärgsel pärimisel rakendatakse seadus, mis

345). vt. R u g g i e r o, op. cit., lk. 167.

346). vt. ibid., lk. 168.

347). vt. ibid., lk. 168.

348). vt. ibid., lk. 168 ja 169.

kehtib testamendi avamisel või pärandi avanemisel. See kehtib seaduste kohta, mis puudutavad pärimiskorda, testamendi tegemise õigust, testamendi tegemise võime piiri või pärimiskõlblikkust.³⁴⁹⁾

Kui testament tehti varasema seaduse kehtivuse ajal, siis tuleb testamendi vormi üle otsustada selleaegse seaduse järgi.³⁵⁰⁾

e) Aktide norm ja tõendamisevahendid. Aktide kehtivust vormi suhtes otsustatakse nende valmistamisega seaduste järgi. Tõendusvahendite jaoks rakendatakse seadust, mis kehtis tõendatava õiguse tekkimisajal. Siin tulevad jällegi kitsendused avaliku korra huvides. Kui uus norm mingil motiivil keelab varasema seaduse poolt lubatud tõendusvahendi, siis selle esitamine protsessis pole lubatav.³⁵¹⁾

349). vt. Ruggiero, op. cit., lk.169.

350). vt. ibid., lk.169.

351). vt. ibid., lk.169.

3. Üldine kriitika.

Nagu nähtub eelpool vaadeldud teooriatest on arvamused seaduse tagasiulatava toime kohta küllaltki mitmesugused ja lahkuminevad. Kõigi esitatud teooriate aluseks on enam-vähem Savigny, Lassalle'i ja Regelsberger'i vaated puhtal kujul või on püütud nende vaateid ühendades saavutada vastuvõtlikut teooriat. Savigny, Lassalle'i ja Regelsberger'i teooriaid oleme juba lähemalt kritiseerinud. Siinkohal püüame anda üldise kriitika ka teiste teoretikute arvamuste kohta.

Kuigi esitatud teooriate enamus rajaneb eelpool nimetatud kolme tähtsama teooria alusel, on nende vahel siiski võrdlemisi olulised erinevused. Me võiksime need teooriad jagada kolme ossa, enam-vähem vastavalt nende ajalisele kuuluvusele.

Vanimaid vaateid esindavad laiaulatuslikumalt Weber ja Bergmann, kelle vaated olid mõõduandvad kuni Savigny'ni. Nemad polnud veel haaratud õigusteaduse värskematest vooludest ja lähtusid tagasiulatava toime küsimuse lahendamisel peamiselt Justiniani ja eel-Justiniani aegsest seadusandlusest, millest tingituna nad omistasid ka liiga suured õigused seaduseandjale. Ka pole nad suutnud seda küsimust lahendada kindla süsteemi ja kindlate reeglite alusel.

Kindlate reeglitega püstitamisega püüdis tagasiulatava toime lahendust saavutada Savigny. Tema õpetust toetas

osaliselt, kuid rajades selle filosoofilistele alustele, Lassalle. Filosoofiliselt vaatekohalt käsitles ka Christiansen seda küsimust. Üldiselt sel ajajärgul tõsteti esile inimese kui indiviidi tahte tähtsus seadustele tagasiulatuva toime andmisel. Kuid ka kõik need teoreetikud ei suutnud luua ümberlükkamatut teooriat.

Viimasesse gruppi asetaksime peamiselt käesoleva saajandist päritolevad teooriad. Nendele teooriatele ülemineku astme moodustaks vast venelane Šeršenevitš, kelle teooriat aga nähtavasti on osaliselt mõjustanud tolleaegne Venes valitsev isevalitsuslik režiim.

Uuema ajajärgu uurijate juures võib eriti esile tõsta eristamist avaliku ja erahuvi vahel, kusjuures komplitseeritud küsimuste otsustamisel on antud suur tähtsus avalikule huville. Selle voolu üheks silmapaistvamaks kujuks on itaallane Gabba, kes üldiselt pooldab küll Lassalle'i vaateid, kuid on sellele lisandanud väga olulisi täiendusi.

Üldse näib, et viimasel ajal on selles küsimuses avaldatud tunnustatud arvamusid just itaallaste, nagu Gabba, Simoncelli ja Ruggiero poolt. Nende arvamusel seaduse tagasiulatava toime kohta on väga olulised ja tähelepanu väärivad.

Kuid, vaatamata kõigile püüetele, näib, et esialgu ei suudeta tõesti seda küsimust kindlajooneliselt lahendada ja leida teooria, mis annaks lahenduse kõigile praktilistele juhtudele, kuigi suudetakse luua mõni teooria, mis näib vastuvõetavana, kuid praktilisel kasutamisel leitakse temas jällegi lünki, luuakse selle erandeid, millest peagi moodustub uus reegel.

4. Kokkuvõtte.

Vaadelnud eelpool esitatud teooriaid, peame tunnustama, et ükski neist pole täiuslik ega vigadeta. Kuid siiski lahendab mõni teooria käesoleva küsimuse kindlamalt ja vastuvõetavamalt kui teised, andes põhimõtteliselt vastuvõetavad ja õiged üldreeglid, kusjuures raskused tekivad vaid nende põhimõtete rakendamisel konkreetsetele juhtudele.

Püüdes leida mingit üldist vastuvõetavat seisukohta, tundub kõige õigemana võtta aluseks sakslase Lassalle'i teooria. Nagu ülemaal käsitletud, rajas Lassalle oma teooria inimtahte vabadusele ja sellekaudu omandatud õiguste kaitsmisele. Tema järgi on euaõigus inimese tahtevabaduse realisatsioon. Seega on ta oma teooria rajanud üksikisiku tahtevabadusele ja selle kitsendamatusle eraõiguse sfääris. Mis selle teooria teistest vastuvõetavamaks teeb, on see, et ta on loogiliselt põhjendatud ja eraldab teineteisest ka era- ja avalikõiguslikud küsimused. Kui ta eraõiguse allutab indiviidi tahteavaldustele, siis avalikõiguse sfääris lubab ta indiviidi tahtevabaduse kitsendamist vaid oluliste üldiste huvide esinemisel.

Ehkki Lassalle'i teoorial on ka puudusi, mida vaatle-

sine eelpool, ja on hilisemaid teooriaid, mis tahavad olla täiuslikumad, peame jääma Lassalle'i põhimõtete juurde, sest enamis uuema aja uurijaist on oma teooriaid ka rajanud Lassalle'i printsiipidele, täiendades neid ainult oma arvamus- tega, milles nad peamiselt taotlevad juhiste püstitamist Lassalle'i poolt aluseks võetud ja täiesti vastuvõetavate arvamus- te rakendamiseks üksikjuhtudel. Vaatamata sellele, et see teooria on püstitatud hulk aastaid tagasi, on ta väga elastne ja kohaldatav tänapäeva õiguslikkudele vahekor- dadele, sobides eriti n u u d i s a e g s e l e õ i g u s - k ä i b e l e, mis taotleb just käibe kindlust, usaldatavust ja õigusvahekor- dade tekkimise, usaldatavust ja õigus- vahekor- dade tekkimise, muutmise ja lõppemise kiirust. Kui- gi siin mitmete küsimuste otsustamine jääb sõltuvaks seaduse- andja ja kohtuniku ning teiste seaduserakendajate suvast, on see teooria üldpõhimõtteliselt õige ja väärib tunnustamist. Pealegi tulenevad Lassalle'i teooria põhiprintsiipidest need piirid, mis määravad seaduseandja ja - rakendaja su- va ulatuse, piiristades selle esinemise õiguskorra poolt määritletud raamides.

Ülemal vaatlesime normi kehtivust ajas. Tema piirid ajas määruvad tema tekke- ja lõppmomentidest, mille tuvasta- mine üldiselt ei tekita raskusi. Lahkarvamused tekivad aga ainult õigusvahekor- dades, mis oma tekkelt kuuluvad vana, juba kehtivuse kaotanud õigusnormi alla. Valjult loogili-

selt võttes peaks nendele vahetkordadele rakenduma uus norm, sest see, mis on kehtetu, ei oma ju enam mingit toimet. Teatud juhtudel lubataksegi rakendada, nagu eelpool nägime, suuremas või väheas ulatuses seda valjult loogilist arvamust, tunnustades seega normi tagasiulatuvat toimet. Kuibe eluliste huvide tõttu on aga tavaliselt asunud vastandseisundile ning on loobunud sellest loogilisest printsipist. Nimelt säilitab juba kaadatud õigusnorm tavaliselt oma toime nende õigusvahetkordade suhtes, mis on tekkinud tema kehtivuse ajal. Seega esineb üldreeglina seaduse tagasiulatumatu toime, s.o. õigusnorm ei kaota täielikku kehtivust kaadamisega, vaid säilitab osaliselt piiratud ulatuses oma toime.

O s u n d a t u d t e o s e d .

1. A r n d t s, L. - Lehrbuch der Pandekten. 5. Aufl. München, 1865.
2. B a r o n, J. - Pandekten. Leipzig, 1872.
3. B e r g m a n n, F. - Das Verbot der rückwirkenden Kraft neuer Gesetze im Privatrechte. Hannover, 1818.
4. B i e r l i n g, E. R. - Juristische Prinzipienlehre. Bd. I. Leipzig, 1894.
5. B ö c k i n g, E. - Pandekten. Bonn, 1852.
6. B ö c k i n g, E. - Römisches Privatrecht. 2. Aufl. Bonn, 1862.
7. C h r i s t i a n s e n, C. - Über erworbene Rechte. Kiel, 1856.
8. C o l i n, A. - C a p i t a n t, H. - Cour élémentaire de Droit Civil de Français. Vol. I. Paris, 1927.
9. D a r e s t e, F. R. - D a r e s t e, P. - Les constitutions modernes. Vol. I, II. Paris, 1928-1929.
10. D e r n b u r g, H. - Pandekten. 7. Aufl. Bd. I. Berlin, 1902.
11. F l e i s c h m a n n, M. - Die materielle Gesetzgebung. Handbuch der Politik. 3. Aufl. Bd. I. Berlin-Leipzig, 1920, Hk. 219-241.
12. G a b b a, E. - Teoria della retroattività delle leggi. 3 ed. Torino, 1891-1898.
13. G i e r k e, O. - Deutsches Privatrecht. Bd. I. Leipzig, 1895.
14. G l ü c k, D. C. F. - Ausführliche Erläuterung der Pandekten nach Hellfeld. Bd. I. Erlangen, 1790.

15. G ö p p e r t, H. - Das Prinzip: Gesetze haben keine rückwirkende Kraft. Iherings Jahrbücher für Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts. Bd.XXII, Jena, 1884.
16. H e y m a n n, E. - Englisches Recht. Handwörterbuch der Rechtswissenschaft. Herausg. von F.Stier-Somlo u. A.Elster. Bd.II, Berlin-Leipzig, 1927, lk.249-270.
17. H e y m a n n, E. - Romanische Rechte. Handwörterbuch der Rechtswissenschaft. Herausg. von F.Stier-Somlo u. A.Elster. Bd.V, Berlin-Leipzig, 1928, lk.151-172.
18. H o l t z e n d o r f f, F. - Rechtslexikon.3.Aufl. Bd.III,1. Leipzig, 1881.
19. H o l z s c h u h e r, R. - Theorie und Casuistik des gemeinen Civilrechts.3.Aufl.Bd.I. Leipzig, 1863.
20. H u b r i c h, E. - Die Entwicklung der Gesetzespublikation in Preussen. Greifswald, 1918.
21. H ö l d e r, E. - Pandekten. Freiburg i. B., 1891.
22. K e l l e r, D.F.L. - Pandekten. Herausg. von E.Friedberg. Leipzig, 1861.
23. K e l s e n, H. - Reine Rechtslehre. Leipzig, 1934.
24. K i e r u l f f, J.F. - Theorie des Gemeinen Civilrechts. Bd.I. Altona, 1839.
25. L a b a n d, F. - Das Staatsrecht des Deutschen Reiches. 5.Aufl.Bd.II. Tübingen, 1911.
26. L a m m e r s, H.H. - Gesetz und Gesetzgebung. Handwörterbuch der Rechtswissenschaft. Herausg. von F.Stier-Somlo u. A.Elster. Bd.II. Berlin-Leipzig, 1927, lk.857-867.
27. L a s s a l l e, F. - Das System der erworbenen Rechte. Bd.I. Leipzig, 1861.
28. M a l l m a n n, W. - Die Sanktion im Gesetzgebungsverfahren. Emsdetten, 1938.
29. M ü h l e n b r u c h, C.F. - Lehrbuch des Pandekten-Rechts. Bd.I. Halle, 1835.
30. N i p p e r d e y, H.C. - Holländisches Recht. Handwörterbuch der Rechtswissenschaft. Herausg. von F.Stier-Somlo u. A.Elster. Bd.III. Berlin-Leipzig, 1928, lk.203-206.

31. P u u c h t a, F.G. - Pandekten. 12.Aufl. Herausg. von Th. Schirmer. Leipzig, 1877.
32. R e g e l s b e r g e r, F. - Pandekten. Bd.I. Leipzig, 1893.
33. R u g g i e r o, R.de. - Istituzioni di diritto civile. 5.ed. Vol.I. Messina, 1929.
34. S S a v i g n y, F.G. - System des heutigen Römischen Rechts. Bd.VIII. Berlin, 1849.
35. S i m o n c e k l i. - Istituzioni di diritto privato italiano. 3.ed. riveduta da F.E.Vassalli. Roma, 1921.
36. Š e r š e n e v i t š, G.F. - Obstsaja teorija prava. Riga, 1924.
37. S c h w e i z e r i s c h e s Zivilgesetzbuch. 1907.
38. S c h o e n, P. - Die formellen Gesetze. Handbuch der Politik. 3.Aufl. Bd.I. Berlin-Leipzig, 1920, 1k.241-247.
39. T h i b a u t, A.F.J. - System des Pandekten-Rechts. 8. Aufl. Bd.I. Jena, 1834.
40. T u h r, A. - Der Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts. Bd.II, Abt.1. München-Leipzig, 1914.
41. V a n g e r o v, K.A. - Lehrbuch der Pandekten. Bd.I. Marburg-Leipzig, 1863.
42. V a n g e r o v, K.A. - Leitfaden für Pandekten-Vorlesungen. Bd.I. Marburg-Leipzig, 1839.
43. W e b e r, A.D. - Über die Rückanwendung positiver Gesetze mit besonderer Hinsicht auf neuere Gesetzveränderungen deutscher Staaten. Hannover, 1811.
44. W i n d s c h e i d, B. - Lehrbuch des Pandektenrechts. 9.Aufl. Bearb. von Th.Kipp. Bd.I. Frankfurt a.M., 1906.
45. W ä c h t e r, C.G. - Pandekten. Herausg. von O.Wächter. Bd.I. Leipzig, 1880.
46. W ä c h t e r, C.G. - Handbuch des im Königreiche Württemberg geltenden Privatrechts. Bd.II. Stuttgart, 1842.
47. T r u b e t s k o j, K. B. N. - Lektsij po entsiklopedij prava. Moskva, 1916.